

Středoškolská technika 2011

Setkání a prezentace prací středoškolských studentů na ČVUT

Starověký Egypt

Tomáš Lanta

**Střední Průmyslová Škola, Nové Město nad Metují
Československé armády 376**

OBSAH:

1. TECHNICKÉ PROVEDENÍ ROČNÍKOVÉ PRÁCE	3
2. DYNASTICKÝ EGYPT	4
2.1 PŘEDDYNASTICKÉ OBDOBÍ	4
2.2 ARCHAICKÉ OBDOBÍ.....	4
2.3 STARÁ ŘÍŠE	4
2.4 PRVNÍ PŘECHODNÉ OBDOBÍ	5
2.5 STŘEDNÍ ŘÍŠE	6
2.6 DRUHÉ PŘECHODNÉ OBDOBÍ	6
2.7 NOVÁ ŘÍŠE	6
2.8 TŘETÍ PŘECHODNÉ OBDOBÍ	7
2.9 POZDNÍ OBDOBÍ	8
2.10 ŘECKO-ŘÍMSKÉ OBDOBÍ	8
3. STAROEGYPTSKÉ NÁBOŽENSTVÍ	9
3.1 MYTOLOGIE.....	9
3.2 NEJVÝZNAMNĚJŠÍ BOHOVÉ.....	13
4. STAROEGYPTSKÁ KULTURA	19
4.1 ÚMĚNÍ STAROVĚKÉHO EGYPTA.....	19
4.2 HUDBA STAROVĚKÉHO EGYPTA.....	21
4.3 ŽIVOT STARÝCH EGYPTANŮ	22
4.4 ZÁBAVA VE STAROVĚKÉM EGYPTĚ	23
4.5 LÉKAŘSTVÍ STAROVĚKÉHO EGYPTA.....	24
4.6 MUMIFIKACE.....	25
5. PÍSMO	26
5.1 HIEROGLIFICKÉ PÍSMO.....	26
5.2 HIERATICKÉ PÍSMO	26
5.3 DÉMOTICKÉ PÍSMO	27
5.4 KOPTSKÉ PÍSMO	27
5.5 ROZLUŠTĚNÍ HIEROGLYFŮ	27
5.6 STAROEGYPTSKÁ LITERATURA	29
6. ČESKÁ EGYPTOLOGIE	29
6.1 VZNIK ČESKOSLOVENSKÉHO EGYPTOLOGICKÉHO ÚSTAVU	29
6.2 PRŮKOPNÍCI EGYPTOLOGIE V ČECHÁCH	30
6.3 ZÁCHRANA PAMÁTEK V NÚBII – UNESCO	34
6.4 SOUČASNÉ PŮSOBENÍ ÚSTAVU.....	35
7. NEJVÝZNAMNĚJŠÍ MÍSTA	36
7.1 ALEXANDRIE	36
7.2 HELIOPOLIS	37
7.3 GÍZA	37
7.4 MENNOFER	38
7.5 SÁKARA	39
7.6 DASHUR	39
7.7 FAJJUM	40
7.8 AMARNA	41
7.9 ABYDOS.....	41
7.10 DENDERA.....	41
7.11 THÉBY	42
7.12 EDFŮ.....	44
7.13 ASUÁN	44
7.14 ABŮ SIMBEL	44

VÝUKOVÁ POMŮCKA NA TÉMA STAROVĚKÝ EGYPT
Tomáš Lanta

7.15 <u>OÁZY</u>	45
8. CHRONOLOGICKÝ SEZNAM PANOVNÍKŮ	47
9. ZDROJE	50
10. TESTY	51
10.1 <u>TEST - ZÁKLADNÍ ÚROVEŇ</u>	51
10.2 <u>TEST - VYŠŠÍ ÚROVEŇ</u>	53
11. ZÁVĚR	57

1. Technické provedení ročníkové práce

Webová stránka

Webová stránka je umístěna na školním serveru. Stránku bude moci kdokoli s přístupovými hesly upravovat a spravovat. Stránka obsahuje základní informace o starověkém Egyptě, písmu, kultuře a o Českém egyptologickém ústavu. Na stránkách je průvodce nejzajímavějšími místy Egypta. Na webu jsou umístěny cvičné a kontrolní testy. Kontrolní testy jsou přístupné pouze s heslem. Cvičné testy jsou sestaveny z otázek, které jsou v kontrolních testech a jsou náhodně promíchané.

Webová stránka je vytvořena v PmWiki systému. PmWiki je systém určený pro vytváření a údržbu webových stránek. Je napsán ve skriptovacím jazyce PHP (to je programovací jazyk, určený především pro programování internetových stránek). PmWiki je wiki systém vytvořený Patrickem R. Michaudem, vyvíjený a podporovaný širokou komunitou uživatelů na PmWiki.org a po celém světě. Je volně přístupný na internetu.

PmWiki systém je velice jednoduchý program a každý, kdo má alespoň základní zkušenosti s tvorbou webu by měl s minimálními problémy zvládnout tvorbu a údržbu webu.

Samotná tvorba probíhá pro návštěvníky v nepřístupném okně (přístup pouze s heslem). Ke tvorbě se používají tzv. tagy. To jsou zkratky, které nám umožňují docílení požadovaných efektů např.: podtržení, zvýraznění, zarovnání atd. Pomocí těchto tagů jsem vytvořil základní strukturu stránek a do nich jsem doplňoval informace dle dané osnovy. Pracovní okno obsahuje jednoduchou nápovědu a v případě potřeby se přes ni můžeme dostat na odkaz, kde je vše podrobněji vysvětleno. Web jsem tvořil tak, abych dosáhl co možná největšího zaujetí studentů. K tomu jsem se snažil využít v maximální míře názorných fotografií a ukázek.

Práce obsahuje hlavně fakta, snažil jsem se vyhnout neprokázaným a milným informacím. Snažil jsem se docílit takového přehledu, aby si každý pedagog mohl sám vybrat, co považuje za důležité a chce studentům říci, či nikoliv. Některá témata jsou vložena spíše jako zajímavosti pro zpestření výuky.

Prezentace

Prezentace je vytvořena v Microsoft office PowerPoint. Prezentace obsahuje nejzákladnější informace o Starověkém Egyptě. V prezentaci jsem dodržoval osnovu danou webovou stránkou. Prezentace obsahuje mnoho názorných fotografií, které doplňují jednoduchý text.

Prezentace je dlouhá deset minut a je ještě podbarvena hudbou tak, aby studenty dokázala co nejvíce zaujmout.

Testy

Testy jsou vytvořeny v PowerPointu pro úsporu při tisknutí. Dále se dají jednoduše vytisknout z webové stránky, kde jsou k tomu již upraveny. Cvičné testy mají zvýrazněné správné odpovědi, takže studenti si mohou sami zkontrolovat, kde chybovali.

2. Dynastický Egypt

2.1 Předdynastické období

Předdynastická doba je období dějin starověkého Egypta mezi roky 5 300 až 3 000 př.n.l.. Toto období končí sjednocením Egypta panovníkem Narmerem kolem roku 3 000 př.n.l. a obdobím vlády 0. dynastie v Egyptě.

Toto období začíná v době, kdy znatelně začala vysychat Sahara , kvůli posunutí Tropického pásma do oblastí dnešního rovníku a to způsobilo, že tehdejší obyvatelé Sahary se začali přesouvat k novým zdrojům vody. Nejvhodnější místo proto bylo údolí Nilu, jenž poskytoval díky svým pravidelným každoročním záplavám ideální prostředí pro rozkvět nové civilizace.

Nejvíce nalezišť z tohoto období se nachází v oblasti Horního Egypta (jižní Egypt), protože zde byly nejvhodnější podmínky pro zachování artefaktů z této doby a jejich nalezení. Například město Abydos jež bylo jedním z významných center, kam přicházely původní Saharské kmeny, těchto center bylo několik. Sídla nacházející se v nilské deltě byla postupně překryta nánosy bahna při každoročních nilských záplavách.

2.2 Archaické období

Archaická doba je období 1. a 2. dynastie (3000 př. n. l. - 2686 př. n. l.)

V tomto období vyvrcholily snahy o sjednocení Starověkého Egypta. Sjednotitelem Egypta se stal Narmer (Meni) Tento panovník byl prvním faraónem sjednoceného Egypta.

V této době se zformovalo staroegyptské písmo, vláda se centralizovala do města zvaného Cenej (Řecky This). Objevili se umělecké prvky typické pro všechna pozdější období a také se sjednotili náboženské představy.

Obyvatelstvo se začalo stahovat do měst, za mohutné hradby, kvůli útokům nájezdnických kmenů, což dále umožnilo lepší kontrolu nad celou zemí.

2.3 Stará říše

Stará říše je období 3. - 6. dynastie (přibližně 2700 - 2181 př. n. l.). Někdy se toto období datuje až po 8. dynastii. Stará říše přímo navazuje na Archaickou dobu.

3. dynastie

Prvním faraonem 3. dynastie byl Sanchte. O tomto panovníkovi se toho moc neví, daleko významnějším panovníkem byl jeho syn Džosér.

Džosér jako první nechal postavit stupňovitou pyramidu. Postavil ji jeho nejvyšší kněz Imhotep, jenž byl později zbožtěn. Džosér dále přemístil hlavní město do Memfidy (Řecky Memphis)

Posledním panovníkem 3. dynastie byl panovník Hunej.

4. dynastie

Prvním panovníkem této dynastie byl faraon Snofru. Tento panovník dnes laickou veřejností není považován za významného, ale ve skutečnosti právě za jeho vlády byl dokončen přechod ze stupňovitých pyramid na dokonalé a sám si nechal vybudovat 3. velké pyramidy (pyramida v Medúmu přestavěná, původně stupňovitá pyramida po jeho otci Hunejovi) a asi 6 malých rozmístěných po celém Egyptě, z nichž nejvzdálenější byla až na ostrově Elefantina u 1. Nilském kataraktu.

Dalšími panovníky je nejslavnější trojice faraonů z Gízy. Chufu (Cheops), Rachef (Chefren), Menkaure (Mycerinus). Tito panovníci jsou považováni za stavitele jediného dochovaného divu světa. Největší z pyramid patří Chufuovi. Druhá z pyramid patří Rachefovi. Opticky působí větší, kvůli strmějším stěnám a základně pyramidy postavené na nejvyšším bodě Gízké plošiny. Třetí pyramida patří Menkaureovi. Tato pyramida sice byla nejmenší, ale za to její obložení bylo z žuly, což byla tehdy revoluční novinka a jistě působila impozantně.

5. dynastie

Nejvýznamnějšími panovníky byli Voserkaf, Sahure, Neferirkare, Kakai . Neuserre, Venís. Tito panovníci pokračovali v tradici svých předchůdců stavbě pyramid. Voserkaf, Sahure, Neferirkare a další přesunuli své pyramidové pohřebiště do oblasti, která se dnes nazývá Abúsír , kde dnes působí Česká egyptologická fakulta univerzity Karlovi.

Ve Venísově pyramidě se jako v první objevují Texty pyramid, jež jsou považovány za předchůdce Knihy mrtvých.

V tomto období byl značně posílen kult slunečního boha. Stavěli se sluneční chrámy v jejichž středu byl budován ohromný obelisk se zlatou špicí. Největší chrám se nacházel v Heliopoli – Slunečním městě.

6. dynastie

Nejvýznamnějšími panovníky byli Teti, Pepi 1., Merenre, Pepi 2..

V této dynastii už byl velmi znát úpadek Egyptského státu. Země byla značně vyčerpaná rozsáhlými stavebními projekty panovníka a to nejenom stavbou pyramid, ale i stavbou chrámů a dalších světských, i kněžských budov.

Pepi II. je považován za nejdéle vládnoucího panovníka jeho vláda trvala přes 80. let. Po jeho smrti Egypt upadl do zmatku a dlouhých bojů o trůn.

2.4 První přechodné období

První přechodná doba je období 9. dynastie až 11. dynastie (přibližně 2160 – 2055 před n. l.), někdy se sem počítá také 7. a 8. dynastie.

V této fázi upadla moc faraonů, země se rozpadla na několik menších oblastí. Nejvýznamnější panovníci se usídlili v Herakleopoli. Na trůnu se vystřídalo velké množství faraonů.

2.5 Střední říše

Střední říše je období části 11. dynastie a 12. dynastie (přibližně 2040 (2055)- 1786 před n. l.) První panovník, který znovu sjednotil Egypt byl faraon Mentuhotep 2., který pocházel z Théb a je považován za posledního panovníka 11. dynastie.

Sídelní město bylo přesunuto do Lištu (poblíž Fajjúmské oázy).

V této době vrcholil kult spojeného Atum-rea. Na váze začal získávat bůh Amon (zobrazován s beraní hlavou), který měl sídelní oblast v Thébách.

12. dynastie

Prvním panovníkem byl Amenemhet 1. Tento panovník zajistil spoluvladařství se svým synem, aby zajistil snadnější přechod vlády do nástupcových rukou. Dále v oblasti dnešního Suezského průplavu vybudoval systém pevnůstek pro lepší obranu Egypta.

Panovníci udržovali obchodní kontakty s Asijskými zeměmi a bylo vysláno několik expedic do země Punt (není známa přesná poloha) pro kadidlo, exotické dřevo, plodiny. Dále činily vojenské výpravy proti nájezdnickým kmenům.

Panovníci 12. dynastie pokračovali ve stavbě pyramid, i když značně skromnějších, ale stavěli rozsáhle zádušní chrámy, které sloužili k udržování faraonova kultu.

Panovníci: Amenemhet I. Senusret I., Amenemhet II., Senusret II., Senusret III., Amenemhet III. a další.

2.6 Druhé přechodné období

Druhá přechodná doba je období dějin vlády 13. dynastie až 17. dynastie (přibližně 1650 – 1550 před n. l.)

Po smrti posledního panovníka 13. dynastie došlo k rozdělení Egypta na několik částí. Severní část ovládali Hyksósové, jejichž hlavním městem byla Avaris a jižní část pokračovatelé egyptských faraonů Střední říše, kteří sídlili ve Vesetu. V Núbii vzniklo nezávislé království s centrem v Kermě.

2.7 Nová říše

Nová říše je období dějin vlády 18. dynastie - 20. dynastie (přibližně 1550 - 1069 př. n. l.). Do této doby spadá Amarnské období (1351 – 1333 př. n. l.), kdy vládl faraon Amenhotep IV. (Achnaton), a ramessovské období (1295 – 1096 př. n. l.), kdy vládli panovníci Sethi I. nebo II., Setnacht, Meremtah a panovníci se jmény Ramesse.

Na začátku tohoto období došlo ke znovusjednocení Egypta panovníky pocházejícími z hornoegyptského Vesetu (řecky Théby).

Hyksósové, kteří ovládali asi 150 let Egypt (15. a 16. dynastie) byli vyhnáni Ahmosem I. Ten vyzbrojil armádu dokonalejšími zbraněmi, hyksóskými luky, válečnými vozy a bronzovými meči a s takto modernizovanou armádou vyhnal Hyksóse, kteří ovládali nilskou deltu, z Egypta.

Jeho armády pronikly až na území dnešní Sýrie a také podnikal úspěšná tažení do Nubie. Za vlády 18. dynastie došlo k úplnému obnovení státu. Postupně došlo k rozšíření Egypta v Asii až k Eufratu, na jihu byla dobita celá Nubie. Tak za vlády 18. a 19. dynastie dosáhl Egypt vůbec největšího rozmachu.

Panovníci 18. a 19. dynastie bojovali s Mitanskou a Chetitskou říší. Zisk velkého počtu válečných zajatců, kteří byli používáni jako otroci, vedl ke vzniku nové sociální vrstvy, vrstvy otroků.

Hlavním městem byli Théby. V tomto městě byl uctíván bůh Amon (bůh s beraní hlavou). Hlavními chrámy v Thebách byli Karnak a Luxor, tyto chrámy získali díky podpoře faraonů ohromnou moc a vliv. Staly se prakticky malými státy ve státě.

Amarnské období

(asi 1359–1342 př. n. l. nebo 1351–1334 př. n. l.). Kvůli ohromné moci thébských kněží započali poslední panovníci 18. dynastie proces postupného snižování kněžské moci. Snahy panovníků vyvrcholily nástupem Amenhotepa IV na trůn. Tento panovník jinak známý jako Achnaton zakázal původní božstvo Amona a jediným bohem ustanovil Atona (Aton bůh zobrazovaný jako sluneční kotouč). Přestěhoval hlavní město do nové oblasti na půli cesty mezi Thébami a Memfidou, i přesto ze všechny snahy faraona jeho „kulturní revoluce“ neměla dlouhého trvání a po jeho smrti se vše postupně vrátilo ke starým zvyklostem a všechny památky na Achnatona byly zničeny.

Ramessovské období

Toto období začíná nástupem Setnino I. Tento panovník opět pevně zakotvil moc do rukou faraonů a vrátil zemi do starých kolejí. Panovníci byli nuceni bojovat se stále silnějšími asijskými národy. Vyvrcholením bylo uzavření míru mezi Ramsesem II. a Chetity po bitvě u Kadeše. Egypt byl v tomto období jedním z nejvýznamnějších obchodních států. Jejich kulturní vliv byl znatelný v celém Středozeří.

Nejvýznamnější panovníci: Ahmose I., Hatšepsovet, Thutmose III., Achnaton, Sethi, Ramesses II..

2.8 Třetí přechodné období

Třetí přechodná doba je období dějin starověkého Egypta odpovídající době (přibližně 1069 – 664 před n. l.)

Počátkem tohoto období se zmocnilo vlády v jižní části Egypta Amonovo kněžstvo. V severní části Egypta byla panovníkem Nesbanedžedem založena 21. dynastie. V egyptské deltě se později chopili moci libyjsí dobyvatelé, jejich 22. dynastie vládla severní části Egypta a postupně ovládli i střední Egypt. Na konci panování 22. dynastie došlo k vzrůstu moci provinčních panovníků. Tito panovníci tvoří 23. dynastie a 24. dynastie.

V roce 747 př. n. l. dobyli Egypt Nubijci, kteří se svou 25. dynastií ovládali Egypt ze súdánského města Napata. Za vlády nubijského krále Taharky a jeho nástupce došlo roku 663 př. n. l. ke krátkému ovládnutí Egypta Asyrskou říší.

2.9 Pozdní období

Pozdní doba (665–332 př. n. l.) je moderní označení užívané v egyptologii pro historické období dějin starověkého Egypta zahrnující období vlády 26. dynastie až 30. dynastie a dále po ní následující 2. perské nadvlády. Někteří badatelé ovšem k Pozdní době přiřazují už 25. dynastii od jejího ovládnutí celého Egypta; v tom případě by trvala od roku 715 př. n. l.

2.10 Řecko-Římské období

Řecko-římská doba je období dějin starověkého Egypta, které začalo v roce 332 př. n. l., kdy zde převzal moc Alexandr Veliký, a skončilo rozpadem Římské říše v roce 395. Podle dělení Římské říše v roce 395 připadl Egypt východní části, která se později začala nazývat Byzantská říše. Byzantské období Egypta pak končí v roce 642, kdy byl Egypt dobyt Araby-

Doba Alexandra Makedonského

V zimě 332/331 př. n. l. vstoupil Alexandr Veliký při svém tažení Perskou říší do Egypta. Místní satrapa (správce) Mazakes bez odporu kapituloval. Podle polo mytizujícího životopisu z 2. stol. n. l. se v Ptahově chrámu v Memfidě nechal Alexandr korunovat faraonem. Místními lidmi byl oslavován jako osvoboditel od perské nadvlády.

Ptolemaiovská doba

Po smrti Alexandra Velikého byla jeho rozsáhlá říše rozdělena na několik částí. Egypt získal Alexandrův bývalý tělesný strážce Ptolemaios. Ten také dostal přezdívku Sotér („zachránce“), protože nechal zatknout a popravit svého předchůdce Kleomena, který nechal drancovat chrámy a měl na svědomí vysokou míru korupce.

Oficiálně se Ptolemaios I. stal egyptským panovníkem v roce 305 př. n. l.

Za vlády Ptolemaia I. začala stavba Alexandrijské knihovny, která se stala centrem vzdělanců. Započal také stavbu majáku na ostrově Faru, který dokončil jeho syn Ptolemaios II. a který patřil mezi sedm divů antického světa.

Postavení Ptolemaiovců však oslabovaly dynastické spory mezi nástupci na egyptském trůně. Vnitřní boje v Ptolemaiovském příbuzenstvu pokračovaly další generace. Toho začal využívat Řím, který začal postupně vystupovat jako prostředník při řešení těchto sporů a tak se nakonec stal garantem nezávislosti Egypta na úkor jeho území. Egypt ztratil Kypr a další ostrovy ve středomoří.

Poslední z generace Ptolemaiovců Kleopatra VII. nastoupila v roce 51 př. n. l. na trůn pod podmínkou, že si vezme za manžela svého bratra Ptolemaia XIII. Ze zmatků při přebírání moci těžil Julius Caesar, později Marcus Antonius. Po bitvě u Actia, ve které Gaius Octavius porazil Antonia, se stala z Egypta římská provincie Aegyptus.

Římská doba

V této době přímá správa Egypta spočívala v rukou prefekta ze stavu jezdců (equites), který byl zodpovědný přímo císaři. Egypt byl rozdělen na třicet správních jednotek, které spravoval stratégos. Hlavním vykonavatelem kontroly nad Egyptem však byla armáda.

Pro Řím byl Egypt zdrojem zemědělských plodin, hlavně obilí. Egypt byl také zdrojem nerostného bohatství, hlavně porfyru, exotických kamenů a červené asuánské žuly a výrobků ze skla, kovového zboží a zboží z Orientu.

3. Staroegyptské náboženství

3.1 Mytologie

Vznik světa podle starých Egyptů

Nejdříve byla tma a pravodstvo, jehož vlny se převalovaly bez účelu. V té době žil pouze bůh pravodstva Novév. Po čase se z tohoto pravodstva vynořil zářící bůh Re, podobný brouku skarabeovi. Před jeho jasem ustoupila tma, nebylo však nikoho, komu by vládl. Proto vytvořil ze svých slin boha vzduchu Šova a bohyni vlhkosti Tefnet, kterým se narodily děti-bůh Země Geb a bohyně nebe Nút. Tím se rozdělil svět na nebe a zemi a mezi ně vstoupil vzduch a oddělil je. V té době žili bohové bez lidí. Jako každý, i bůh Re měl své nepřátele. Do boje s nimi posílal své oko. Když byl jednou boj příliš dlouhý a oko se dlouho nevracelo, vyrostlo v Reově hlavě oko nové. Původní se po čase vrátilo, zarmoutilo se a dalo se do pláče. Každá slza, která dopadla na zem se proměnila v člověka. Bůh Re však na své oko nezapomněl, proměnil je v hada brejlovce a pozvedl na své čelo. Lidé se na zemi rodili a žili a umírali. Proto sestoupil do Západní říše, říše zesnulých, bůh Anup a začal vážit na spravedlivých vahách srdce zemřelých. Tento bůh měl tělo jako člověk, ale hlavu šakalí. Když však Re zestárl, začali se lidé proti němu bouřit. Re se obrátil o radu ke svému otci Novévovi. Ten mu však poradil, aby proti lidem vyslal své oko. Re pohlédl na zem a lidé se zmocnili zděšení, utíkali se skrýt před hněvem Reova oka. Re dal oku podobu bohyně Hathor a ta sestoupila k lidem. Její zakřivené rohy svítily jako blesk, vrhala se na lidi, pobíjela je a pila jejich krev. Bůh Re stárnul dál a už nechtěl dále žít s lidmi. Proto zavolał Novév bohyni nebe Nút ,aby vzala Re na svá záda. Nút se proměnila v obrovitou krávu a vzala Re na svůj hřbet. Jak se zvedla nad zem stala se z ní obloha. Nút se podívala pod sebe a zachvěla se závratí z té hloubky. Re, který ucítil její strach, požádal boha vzduchu, aby se postavil pod bohyni a podepřel ji. Od té doby nese obloha slunečního boha Rea. Ráno vychází Re z východní nebeské brány do svého člunu a večer sjíždí k branám západní říše mrtvých. U brány podzemní říše Re přisedne do nočního člunu, v němž pluje temnými vodami podsvětí a vnáší alespoň na chvíli mezi zemřelé světlo a radost.

Vláda Usírova

V oněch dávných dobách, které se ztrácejí v šeru věků, lidé nedovedli obdělávat půdu. Nedovedli ani stavět příbytky. Zvířata ubíjeli hrubě přitesanými kameny a živili se syrovým masem. Neznali nástroje, nepřemýšleli, lidem se podobali jenom zevnějškem, chyběly jim lidské myšlenky, které odlišují člověka od ostatních živých tvorů.

A právě tehdy se ujal vlády dobrý bůh Usir se svou manželkou Eset. Usir vyvedl dávné lidi z temných jeskyní a jam, v nichž se do té doby skrývali, a ukázal jim, jaké poklady mohou najít v zemi, po které dosud jenom chodili. Usir otevřel zemi a země vydala lidem kov na nástroje a zbraně k lovu i k obraně. Otevřel zemi podruhé a vložil do ní zrno a země vydala svou první úrodu. Učenliví lidé otvírali podle jeho příkladu zemi, užívali jejích pokladů, zavlažovali ji, kypřili a osévali. Usir ukázal lidem, jak drtit zrno, aby bylo dost mouky, zavedl lidi k

datlovým palmám a k fíkovníkům, aby ochutnali jejich plody, a ukázal jim, jak je mají pěstovat. Usir lisoval s lidmi poprvé šťávu z vinných hroznů a naučil je vařit z ječmene pivo. Lidé opustili starý způsob života, usadili se v domech, které si vystavěli, a chválili moudrého vladaře Usira.

Nyní, když lidé nabyli vědomostí, bylo zapotřebí vědomosti zachovat a předávat, bylo zapotřebí paměti, která by nezemřela s člověkem. Dobrý bůh Usir věděl, kde najít takovou paměť. Obrátil se na boha Thovta, otce moudrosti a učenců, a požádal ho, by daroval lidem písmo. Thovt tedy ukázal lidem jak psát Písmem bohů, které Thovt vymyslel a ukázal lidem jak jej číst. Vědění dostalo pevný základ a paměť, zkušenosti a svědectví již neumíraly s člověkem.

Usir putoval s věrnou manželkou Eset zemí Kemet (Egyptem), pomáhal, učil a radil. Vydal se i do pouště, kde žily divoké loupežnické kmeny. Zpěvem a hudbou obměkčil jejich srdce a násilí, vražda a křivda ustupovaly před ním jako poušť před modrými prsty Řeky.

Lidé milovali boha Usíreva a bohyni Eset a pověst o nich překročila hranice Ta Kemet (země egyptská).

Sutechova zrada

Usirův bratr, ryšavý bůh Sutech, pozoroval se závistí lásku a slávu, která provázela Usira na jeho cestách. Sutech byl silný a ukrutný, nikdy nemyslel, jak by někomu pomohl. Lidské utrpení mu působilo radost, a proto je rozmnožoval. Zatímco Usir učil lidi poznávat svět, Sutech myslel jen na jedno: jak upevnit svou moc. Nenáviděl Usira a čekal, kdy se mu naskytne příležitost dobrého boha zničit.

Ale starostlivá Eset neopouštěla Usira ani na krok, a dokud Usira střežila Eset, nemohl Sutech nic podniknout.

V Sutechově hlavě se stahovaly temné myšlenky jako mraky před mořskou bouří a náhle mu hlavou bleskla lest. V noci, když Usir spal, tajně změřil jeho tělo a podle té míry nechal zhotovit truhlici. Nikdo nikdy neviděl truhlici nádhernější a drahocennější. Pestré barvy zdobily její povrch, ryzí zlato rozlévalo na víku svou září a na bocích truhlice jako ohně plápolaly drahokamy ve všech barvách duhy.

Pak vyhledal Sutech Usira a řekl mu: "Můj dobrý bratře, jdu tě pozvat k sobě na hostinu. Ale raději přijď bez své ženy, nemá mne ráda a snadno by se mohla stát z veselé hostiny smutná." Usir netušil lest a slíbil, že přijde. Sutech pozval také hrstku spiklenců, kteří nenáviděli Usira stejně jako on.

Večer přišel Usir na hostinu k Sutechovi a zasedl s ním a s jeho přáteli ke stolu ozdobenému lotosovými květy. Hostina byla královská. Pečené býčí kýty se střídaly s pečenými husami, chléb a koláče voněly na mísách a džbány s pivem a vínem nikdy neukázaly osychající dno. Uprostřed hostiny přinesli na Sutechovo znamení otroci nádherně zdobenou truhlici.

Všichni se jí podívovali a Usir řekl: "Připravil jsi mi, bratře, velkolepou hostinu, ale ze všeho, co jsem v hodovní síni spatřil, je nejpodivuhodnější tato truhlice."

"Milý bratře," řekl Sutech, "tahle truhlice je dárek, který jsem připravil svým hostům. Mile rád ji dám tomu, komu bude jako na míru."

"Pojďme, zkusíme to," zvolal jeden ze Sutechových přátel a hned ulehl do truhlice, ale musel přikřít nohy, neboť byl příliš dlouhý. Vskočil a pustil na své místo jiného hosta. Ten byl zase příliš krátký. Třetí byl příliš hubený a čtvrtý zase tlustý. Konečně přišla řada na Usira. S úsměvem se položil do truhlice. Hodila se přesně na něho.

Vtom uchopili Sutechovi přátelé víko zářící žlutým zlatem a hodili je na truhlici, ve které ležel Usir. Velkými hřeby přibili víko na truhlici a zalili je roztavenou smolou.

Truhlici s Usirem vynesli do noci na pustý břeh a svrhli do Řeky. Pak se vrátili do hodovní síně a hostina se proměnila v oslavu Sutechova vítězství nad Usirem.

Esetino hledání

Marně hledala Eset Usira. Řeka odnášela truhlici s jeho tělem k moři. Jakmile vyplula truhlice na širé moře, počaly vody Řeky opadávat a žhnoucí slunce lačně sálo kdejakou vláhu. Studny vysychali, rostliny vadly a země pukala žárem.

V té chvíli Eset poznala, že dobrý bůh Usir opustil Ta Kemet. Ale nevěděla, zda opustil Ta Kemet po vodě nebo po souši a nevěděla ani proč Ta Kemet opustil. Jenom její srdce tušilo, že se stal hrozný zločin.

Vyptávala se lidí, které potkávala, obchodníků cestujících se zbožím z místa na místo, vyptávala se i moudrých starců, ale nikdo nic nevěděl. Jednou zabloudila na břeh Řeky a přihlížela dětem, jak si hrají, a poslouchala, co si povídají. A uslyšela podivnou věc.

Děti si vyprávěly o nádherné zlaté truhlici, kterou svrhli do Řeky čtyři muži. Eset děti zavolala a vyptávala se jich a dověděla se, že za noci pozorovaly nosiče nádherné truhly. Bylo jim truhly líto, když ji muži shodili do vody, a dověděla se také, kdy se to všechno přihodilo.

Eset se domyslíla, kdo mohl dát zhotovit truhlici hodnou krále, a pochopila, co nosiči svrhli v noci do Řeky. Zaplakala a vydala se hledat truhlici s Usirem.

Zatím mořské vlny na zpěněných hřbetech unášely truhlici, podávali si ji pod oblohou rozpálenou slunečními paprsky i za noci, kdy se na lesklém víku truhlice zachycoval třpyt chladných hvězd. Po čase doplula ke křovinatému pobřeží u města Byblu. Tam uchopily vlny truhlici naposledy a vyvrhly ji na břeh, do křoví.

Křoví, do něhož truhlice zapadla, okamžitě poznalo blízkost Usirova těla, jeho kouzelnou životodárnou sílu, rostlo, rostlo, až obrostlo truhlici a obemklo ji jako prsty obemknou obláček. Větve se spojily v mohutný nevidaný kmen a nikdo by neřekl, že strom, který v tak krátké době pozvedl korunu k nebi, pochoval ve svém pni tělo dobrého boha.

Zpráva o obrovitém stromě na pobřeží se donesla králi té země. Vydal se prohlédnout si strom a užasl nad jeho výškou a silou. Rozkázal, aby otroci strom podřali a zhotovili z kmene sloup. Sloup pak dal odvézt do paláce a dal jím podepřít strop královské síně. Tak se truhlice s Usirem dostala do paláce a dřevo sloupu ji v sobě ukrylo.

Smutně putovala bohyně Eset po světě, usilovně pátrala po truhlici, láska a úzkost ji poháněli od místa k místu. Mořeplavci, vracející se z daleké plavby, jí vyprávěli o nevidaném stromě, z něhož si dal král v Byblu zhotovit sloup do paláce.

Eset uvítala zprávu jako vyprahlé pole vítá vláhu. Tušila blízkost Usira v mohutném stromu. V přítomnosti dobrého boha všechno rostlo, kvetlo a mohutnělo. Putování bohyně Eset dostalo po dlouhé době cíl. Cestou necestou, přes pouště a hory dorazila do Byblu.

V Byblu se posadila u studny blízko královského paláce, kam chodily královny služky pro vodu, rozmlouvala s nimi a nabídla se, že jim upraví účes. Služky ochotně svěřily své vlasy krásné cizí ženě. Eset jim upravila účes a vdechla jim do kadeří libou vůni, jako by se jim do vlasů snesly květy z čarodějných zahrad. Služky se vrátily s nádobami naplněnými vodou do paláce a síněmi a chodbami se rozlila opojná vůně. Vůně se donesla až ke královně.

"Odkud jste přinesly tu libou vůni?" zeptala se královna.

Služky vyprávěli o neznámé ženě u studny, která dovede tak podivuhodně upravovat vlasy. Královna pro cizinku poslala a pozvala ji do paláce.

Eset přišla a upravila vlasy i královně. Když si královna prohlížela účes a ucítila kouzelnou vůni, řekla spokojeně: "Vidím, že své práci rozumíš. Líbíš se mi, zůstaň v mých službách.

Eset již z paláce neodešla. Nyní byla nablízku tělu svého milovaného muže Usira, mohla sedat u sloupu, v němž byla uzavřena truhlice, mohla se aspoň dotýkat prsty dřeva.

Od rána do večera měla Eset na starosti královnina malého synka. Nemohl mít lepší chůvu než bohyni Eset. Královnin syn rostl a sílil pod ochranou bohyně. každý den mu kladla Eset prst do úst a on sál z prstu božskou sílu. V noci, když v paláci vše utichlo, ukládala dítě do kouzelných plamenů, aby spálily smrtelné částičky jeho těla a aby mu darovala nesmrtelnost.

Sama se proměňovala ve vlaštovku a s nářkem obletovala sloup a truchlila nad ztraceným štěstím.

Jedné noci měla královna zlý sen. Vstala a šla se podívat na dítě. Vstoupila do síně a zděsila se. Dítě leželo v plamenech a kolem sloupy poletovala nařikající vlaštovka. Královna vykřikla. Výkřikem zaplašila kouzlo a zbavila svého syna daru nesmrtnosti.

Eset se okamžitě proměnila z vlaštovky v bohyni a nechala se poznat ve své božské podobě, pověděla, proč přišla do byblu, a požádala o sloup, jenž v sobě choval truhlici s Usirem. Kdo může bohům odepřít jejich přání? Eset zlehka odřízla ze sloupu část, v níž byla truhlice, otevřela kmen, vyňala truhlici a zaplakala tak, že i kámen ve zdech paláce se otřásal bolestí. Pak odnesla truhlici na loď a vyplula za příznivého větru k domovu.

Usirův návrat

Jakmile dorazila do země Kemet, odnesla truhlici s Usírovým tělem na odlehlé místo a tajně ji pohřbila. Bála se, aby pomstychtivý Sutech nenašel hrob svého bratra Usira.

Pověst o tom, že se Eset vrátila do Ta Kemet s drahocennou truhlicí, proběhla zemí jako rychlý chrt. Nenávist nedala Sutechovi spát. Od chvíle, kdy truhlice s Usírevem opustila Ta Kemet, po celou tu dobu se snažil zničit Usírovu památku, vymazat jeho jméno. Pronásledoval ty, kdo jej vyslovili, a těšil se, že násilím zahladí stopy Usírevova díla. A tu se vrací do země sám Usir, jako by chtěl bratrovy připomenout jeho zlý čin.

Sutech začal hledat Usirův hrob. Hledal jej za dne, ale jasná záře slunečního boha Ré, která nepřeje zlému, nepřála ani Sutechovi.

Po dni nastala noc. Sutech vyrazil na noční lov. Za měsíčního svitu se dostal do končiny, kde Eset pohřbila Usira. Sutech zavěšil jako divoké zvíře, vrhl se na hrob, vyhrabal Usírovo tělo a rozsápal jej na čtrnáct dílů a rozmetal široko daleko po celé zemi na březích Řeky.

Eset přišla navštívit hrob milovaného Usira a našla jen rozrytou hlínu. S bédováním se Eset znovu vydal hledat pozůstatky manžela. Na smutné pouti jí pomáhali spravedlivý bůh říše mrtvých Anup a její sestra Nebthet. Na souši i ve vodě nacházela Eset drahocenné díly Usírova těla. Plavila se po bažinatých řekách v člunu z papyru a žádný krokodýl se jí neodvážil ublížit. Proto se v Ta Kemet věřilo, že ten, kdo si postaví člun z papyru, přepluje bez úhony Řeku hemžící se krokodýli. Takového plavidla si ještěři z úcty k bohyni Eset prý nevšímají.

Všude, kde našla část jeho těla, dala zřídít náhrobek, aby Sutecha zmátla, až bude znovu hledat Usirův hrob. Dala stavět náhrobek za náhrobkem, ale Usírevovy pozůstatky pečlivě uschovala a skládala. Třináct dílů Usírova těla našla, čtrnáctý jí chyběl. Tehdy jí pomohl Anup, zhotovil chybějící část ze slonové kosti a přiložil jej na správné místo. Celé tělo Usírevovo pomazal čarovnými mastmi a všechny kusy jeho těla ihned srostly.

Eset pak, v podobě supice, vdechla Usírovi máváním svých křídel vzduch života, takže Usir vstal a zajistil si, by mohl dále žít ve svém synovi. Když z něho životní síla vyprchala, Anup dokončil proces balzamování a stal se tak jeho vynálezcem a učitelem. Podle jeho příkladu začali lidé pečovat o těla svých zemřelých a starali se, by si zemřelý zachoval co nejdéle podobu, jakou měl zaživa, neboť duchové zemřelých se podobají tělu, které opustili.

Eset pohřbila Usira na tajném místě a Sutech ho již nikdy nenašel. Jeho tělo odpočívalo v zemi a jeho duch v říši mrtvých.

Boj Hóra se Sutechem

Mnohokrát se rozlila Řeka a mnohokrát vzešlo obilí a ulehlo pokaždé pod hbitým srpem a Hór, syn Esetin a Usírevův, dospěl a Eset mu pověděla o křivdě, která se stala jeho otci a jí. Z temné Západní říše vystoupil Usirův duch, by vyzkoušel Hórovu sílu a moudrost.

"Co pokládáš na světě za nejkrásnější, můj synu?" zeptal se Hóra.

"Pomstít křivdu na mém otci a matce," odpověděl Hór.

"A jaké zvíře, myslíš, by ti nejlépe prospělo v boji?" zeptal se znovu duch Usira.

"Kůň," řekl Hór.

"A proč ne lev? Je přeci silnější a dravější," podivil se Usírevův duch.

"Lev ať pomáhá tomu, kdo má pomoci zapotřebí," řekl Hór. "Mně je třeba koně, bych mohl pronásledovat prchajícího nepřítele a zničit ho."

Hórova odvaha potěšila Usirova ducha, poznal, že jeho syn je dobře připraven k boji.

Hór vznesl svůj nárok na vládu nad Ta Kemet a vyzval Sutecha k zápasu. Byl to strašný boj. Zápasili pod vodou, na zemi i na vodě. V boji zmrzačil Hór Sutecha a Sutech Hórovi vypíchl oko. Nakonec mladý Hór porazil úskočného a lstivého Sutecha. Bůh Thovt uzdravil zmrzačeného Sutecha a Hórovi dal nové oko. Hór si ho však neponechal. Miloval příliš svého otce a věděl, že mu oko může navrátit život. Vložil oko mrtvému Usirovi do úst a Usírev obživil.

Vzkříšený Usir však nezůstal dlouho mezi živými. Odkázal vládu na zemi svému synu Hórovi a odešel do Západní říše, kde se ujal vlády v království mrtvých, které je od těch dob také nazýváno jako Usírevova říše.

Sutech byl poražen. Nebyl zničen, jen ochromen a stále má dost síly, by děsil ty, kdo jsou slabší než on. Radoval se znovu a znovu ze zkázy. Jeho ničivou povahu lidé poznávají v zemětřeseních a v žáru rozpálené oblohy. Vichřice mají jeho tvář a v bouřích vlaje jeho ryšavá hříva, sestupuje do ovzduší i vody a rozsévá mor, stoupá a vrší svoji zlobu až k měsíci, zakaluje jeho třepty a pokrývá jej stíny.

Usírev vyvedl lid z temných jeskyní a naučil je lidsky žít, Sutech s nenávistí v srdci se snaží dobré Usirovo dílo pobořit. Jeho ochromená zlá síla však nemůže proniknout a zavalit svět. Vzpíná se jen a bouří.

Od těch dávných dob svítí lidem na cestu dobré i zlé souhvězdí a člověk si vždy volí jedno z nich.

3.2 Nejvýznamnější bohové

Amon

V období Nové říše získal Amon postavení hlavy panteonu. Takového významu nabyl zejména díky úspěchu místních thébských vládců, kterým se po období rozvratu podařilo znovu sjednotit Egypt a celý jej ovládnout. Na Bílé kapli faraona Senusreta I. v Karnaku popisuje Amona jako "krále bohů". Významného postavení získal také díky sloučení se starobylým slunečním bohem Héliopole Reem a tak vzniklo božstvo Amon-Re. Byl také spojován s bohem plodnosti Minem - bůh Amon-Min.

Anup

Anup byl starověký bůh balzamování a hřbitovů v době počátků Staré říše, než se stal bohem mrtvých Usir. Vznášely se k němu modlitby za přechod zesnulých do posmrtného života. I později pomáhal při rozsudcích smrti a doprovázel zesnulé k trůnu Usira - k rituálu vážení srdcí. Byl znázorňován jako šakal nebo muž se šakalí hlavou. Kněží, kteří připravovali těla k pohřbu nosili šakalí masky představující tohoto boha.

Atum

Atum byl samo zplozeným bohem stvořitelem, který povstal z pravod chaosu Num, aby vytvořil prvotní pahorek země a dal vzniknout prvkům ve vesmíru. Jako hlava tzv. Enneády (Devatera bohů) měl titul "Pán hranic oblohy". Jeho kultovním střediskem byla Héliopole. Byl často spojován s královskou mocí, věřilo se, že vynáší mrtvé panovníky z pyramid ke hvězdám. Později začal být ochráncem všech zesnulých na jejich cestě k posmrtnému životu.

Bastet

Bohyně Bastet byla ztělesnění rafinované ženskosti. Tak jako u každé ženy či kočky, v jejíž podobě bývala zobrazována, i u Bastet se za jejím klidem skrýval netušený temperament, který ji mohl změnit v obávané stvoření. Byla považována za ochránkyni lidstva.

Původně se jednalo jen o místní božstvo, chránila město Tell el-Basta ležící v severovýchodní deltě. Díky prohlubování vztahů mezi jednotlivými oblastmi země se i Bastet stávala známější jako "Paní Obou zemí".

Její první svatyně vznikla v Tell el-Bastě v období Staré říše za vlády Pepiho I., který jí zasvětil kapli. Velkého významu se těšila také za vlády 22. dynastie, který pocházela z tohoto města a zvolili si ho také jako své rezidenční město.

Eset

Stejně jako Hathor byla i Eset bohyní matkou specifikovanou jako matka Hora - tedy i krále. Představa Esety kojící Hora (zejména objevovaná v podobě bronzových sošek z Pozdního a Řecko-římského období) připomíná křesťanské ikony (matku s dítětem).

Eset byla znázorňována s hlavou ozdobenou trůnem nebo slunečním kotoučem rámovaným kravími rohy. Někdy byla považována za zosobnění trůnu. Často byla také znázorňována s velkými ochrannými křídly. Byla součástí Enneády v Héliopoli a jako manželka Usira a matka Hora se objevuje v triádě uctívané v Abydu. Její nejznámější kultovní centrum leželo na ostrově Fílé - na jižní hranici Egypta blízko Asuánu.

Byla úzce spojena s kouzelnictvím a magií. V mýtech se často mluví o její schopnosti léčit a přeměňovat se do jakékoliv podoby, kterou právě potřebuje. Měla dvě důležité úlohy - byla "Velkou bílou prasnici z Héliopole" a "Eset-krávou", která způsobila zrození svatého býka Apise z Memfidy. Její uctívání se rozšířilo za hranice Egypta do Sýrie, Palestiny, Řecka i po celém Římském impériu a byla uctívána až do příchodu křesťanství.

Geb

Jako božské zosobnění země byl Geb bohem úrody. Proto byl někdy zobrazován v zelené barvě s květinami vyrůstajícími z jeho těla, ale často byl také znázorňován ležící pod ohnutým tělem bohyně oblohy Nut. V mýtu O stvoření Héliopole byli Geb a Nut dětmi boha Šua a bohyně Tefnut. Byli to milenci, které jejich otec Šu (bůh vzduchu) násilím rozdělil. Geb byl také zobrazován v lidském těle, někdy se vztyčeným pyjem.

Příležitostně nosil červenou korunu Dolního Egypta, ale častěji míval hlavu zdobenou bílou husou. Jeho dcera Eset mohla být proto popisována jako "Husí vejce". I ona měla - stejně jako Šu - ke Gebovi záporný vztah, který se odrážel v pohřebním náboženství, kdy prý byla schopna uvěznit mrtvé v jejich těle. Zemětřesení bylo popisováno jako "Gebův smích".

Hathor

Hathor, bohyně matka, byla spojována s láskou, plodností, sexualitou, hudbou, tancem a alkoholem. Někdy byla znázorňována zcela antropomorfně, dále také ve tvaru krávy nebo jako žena s kravskými ušima. Pokud byla zobrazena v lidském těle, mohla mít hlavu zdobenou kravskými rohy rámujeícími sluneční kotouč nebo sokolem sedícím na náhrdelníku. Byla také bohyní oblohy - byla považována za obrovskou krávu rozkročenou nad nebesy, jejíž nohy vyznačují čtyři základní body.

V různých podobách byla ctěna jako "Paní západu", "Paní západního pohoří", "Paní města Byblu", "Paní tyrkysu" a "Paní fajánsu". "Západ" nebo "západní pohoří" odpovídá západu slunce a v analogii také říši mrtvých. Byblos bylo přístavní město na libanonském pobřeží, které mělo velký význam pro egyptský obchod. Dováželo se sem především cedrové dřevo, protože v Egyptě nerostly stromy vhodné pro stavbu lodí a velkých budov.

Stejně jako Eset byla považována za matku sokolího boha Hora a také za matku krále (ten byl ztotožňován s Horem). Její jméno znamená "Horův dům". Je zajímavé, že nápisy v Horově chrámu v Edfu se zmiňují o svatbě Hathor s Horem. Hathor v podobě krávy bývá občas znázorněna při kojení krále, kterému se takový způsob výživy velmi líbí. Příkladem je nádherná socha faraona 18. dynastie Amenhotepa II. (přibližně 1427-1400 př.n.l.) nalezená v Dér el-Bahrí.

Hathor byla někdy ztotožňována s "okem Rea", při jiných příležitostech se objevovala také jako dcera slunečního boha. Hlavním kultovním centrem bohyně Hathor byla od doby Staré říše Dendera. Zdá se, že slavnosti na její počest byly poměrně zhýralé. Znakem jejího kultu bylo sistrum (chřestítka), kterým se při rituálech potřásalo. V Denderě se zachoval chrám datovaný do Řecko-římského období, který je zasvěcen triádě Hathor, Hor a Ihej - Hathorin syn, chřestící sistrum na její počest.

Hor

Od počátku dynastického období (přibližně 3100 př.n.l.) byl faraon úzce spojen s Horem. Ten byl znázorňován jako sokol nebo muž se sokolí hlavou a jeho všudypřítomným symbolem bylo "Horovo oko" (oko vedžat). V jedné verzi mýtu Soupeření Hora a Sutecha měl Hor vydloubnuté obě oči. V jiné verzi ztratil (a opět získal) pouze levé oko. V podobě bez obou očí byl Hor spojován s měsícem, zatímco v podobě s pravým okem byl spojován se sluncem. Protože v obou případech byl jeho zrak nakonec uzdraven, stalo se jeho oko symbolem léčení (vedžat, doslova "celistvý"). Oko bylo používáno jako amulet symbolizující sílu a dokonalost, také představovalo dorůstání a ubývání měsíce.

Horovo jméno znamená "Ten, kdo je nahoře" a vyplývá z jeho titulu boha oblohy a z toho, že byl znázorňován jako sokol, který může létat velmi vysoko. Jako "Hor obzoru" byl nazýván Harachtej a v tomto pojetí byl sloučen se slunečním božstvem Reem - Re-Harachtej. Od Pozdní doby (přibližně 747 př.n.l.) se objevuje ve formě dítěte Hor-pa-chered (Řekové ho nazývali Harpokrates) na stéle známé jako Horův cippus. Obvykle bývá znázorňován, jak ušlapává krokodýly, škrťí hady, škorpióny a jiná nebezpečná zvířata. Je zřejmé, že měl být vnímán jako dítě, protože byl zobrazován nahý, se zvláštním účesem známým jako "lokny dětství". Horovi se údajně jako malému chlapci podařilo přežít různá nebezpečí, proto byl předváděn rituál s použitím jeho podoby, aby byly děti ochráněny před podobnými nástrahami (nebo vyléčeno hadí uštknutí a bodnutí škorpiónelem). Cippus (zakletý zaříkáváním) se poléval vodou, tím se voda prosytila magickou silou a potom se rituálně popíjela nebo nanášela na rány.

Hor byl uctíván jako součást božské triády v kultovním centru v Abydu, většinou ale bývá spojován s chrámem v Edfu (starověké Džebě), kde byl uctíván jako součást triády s manželkou Hathor a synem Harsomtumem. Byl také úzce spojen s Hierankopolí ("Sokolí město", starověké Nechen) na jihu a městem Behdet v nilské Deltě. "Hor z Behdetu" byl znázorňován jako okřídlený sluneční kotouč.

Chnum

Chnum byl starobylým bohem, který byl znázorňován jako muž s hlavou berana nebo v podobě berana. Druh berana (*Ovis longipes*) používaný k jeho zobrazení byl nejstarším druhem, který v Egyptě zdomácněl - měl spirálovité rohy vyrůstající vodorovně z hlavy. Staroegyptský výraz pro "berana" byl ba, což byl také výraz pro princip související s "osobností" člověka (zřejmě nefyzickými atributy, které činí lidskou existenci unikátní nebo snad s morální podstatou lidských pohnutek a jednání). Zřejmě díky staroegyptské zálibě ve slovních hříčkách začal být Chnum považován za ba boha slunce Rea, a tak byl tento bůh znázorňován s beraní hlavou, jak pluje podsvětím na sluneční bárce. Ba mrtvého bylo zcela určitě mnohem pohyblivější než jeho ka (duch).

S Chnumovým postavením boha stvořitele souvisela jeho úloha ochranného božstva hrnčírů a jeho spojitost s úrodnou půdou, každoroční nilskou záplavou a nilskými katarakty. Hlavní kultovní středisko Chnuma leželo na ostrově Elefantine u prvního kataraktu na jižní hranici Egypta. Jiný významný chrám zasvěcený Chnumovi se nacházel v Esně. V tomto chrámu byla jeho chotí lví bohyně Menhit a právě zde se také každoročně slavil "Svátek hrnčírského kruhu".

Mut

Bohyně Mut byla pokládána za manželku Amona a matku Chonsua. Tato božská matka byla v Egyptě uctívána zejména v období Nové říše. Byla jí zasvěcována řada chrámů z nichž nejslavnější se nachází v Karnaku.

Na hlavě nosila spojenou korunu složenou z červené koruny Dolního Egypta a bílé koruny Horního Egypta, která byly vsazeny do sebe. Někdy nosívala čelenku v podobě supice, jejíž dvě křídla spadala po obou stranách obličeje, zatímco hlava ptáka se tyčila na čelem bohyně.

Mut byla uctívána v Ptahově chrámu v Memfidě a v jedné svatyni v Gíze. Známa je ale zejména díky svému chrámu v Karnaku, který jižně sousedí s Amonovým velechrámem.

Nebthet

Díky spojení s Usirem byla Nebthet v pozdní mytologii považována za matku Anupa, boha balzamování s šakalí hlavou. Byla také sestrou Esety, Usira a Sutecha (někdy bývala také jeho manželkou). Zdá se, že Nebthet byla pomocnicí své známější sestry Esety. Nebthet bývala stejně jako Eset znázorňována v lidské podobě, ale mohla být zobrazena také jako jestřáb. Její jméno znamená "Paní paláce" a její koruna se skládala z hieroglyfů pro tento přídomek (košík na hradbách velkého domu).

Nebthet byla spojována s hlavou zesnulých nebo s celou rakví (ve spolupráci s Esetou u nohou). Byla také jedním z ochranných nebeských božstev - chránila Horova syna Hapiho s hlavou paviána, který střežil plíce mrtvých.

Nut

Bohyně Nut byla zosobněním oblohy. Podle mýtu O stvoření Héliopole byla jedním z dětí Šua a Tefnuty a sestrou - manželkou Geba, boha země. Noční temnota byla vysvětlována tím, že Nut večer spolkla slunce a porodila ho za úsvitu, takže slunce trávilo noční hodiny putováním po jejím těle. Tato představa byla často zobrazována na stropích hrodek a na spodních stranách vík sarkofágů. Egypťané věřili, že Nut je božským zosobněním rakve a pohřební komory. Protože se z ní každý den rodilo slunce, mohli být také mrtví znovuzrozeni z rakve do posmrtného života.

Nut bývala obvykle znázorňována jako žena ohnutá nad zemí, ale mohla být zobrazena i jako kráva. Věřilo se, že "Božská kráva" nosí každé ráno na svých zádech boha slunce Re.

Ptah

Ptah byl hlavním božstvem Memfidy, byl uctíván jako součást triády spolu se svou manželkou, lví bohyní Sachmet a bohem lotosu Nefertemem. Později byl za Ptahova syna považován zbožštěný architekt komplexu Džoserovy stupňovité pyramidy v Sakkáře Imhotep. Jako hlavní bůh stvořitel byl Ptah považován za patrona řemeslníků, proto byl důležitou postavou v Dér el-Medíně, vesnici řemeslníků, kteří stavěli hrobky v Údolí králů.

V Memfidě měl nejvyšší kněz Ptahova kultu titul "Velký dozorce řemeslníků". Byl znázorňován v lidské, zčásti mumifikované podobě s přiléhavou čapkou na hlavě. V ruce držel hůl tvořenou was - žezlem moci, džed - sloupem stability a anch - znakem pro život.

Od doby Střední říše byl zobrazován s rovnou bradkou. V období Staré říše byl Ptah spojován s memfidským pohřebním bohem se sokolí hlavou Sokarem (Ptah-Sokar). V pozdním období se toto božstvo stalo Ptah-Sokar-Usirem. Jako součást pohřebního vybavení byly do hrodek často umísťovány dřevěné mumifikované sošky se sokolí hlavou.

Re

Starověcí Egypťané měli dobrý důvod pro to, aby považovali slunce za důležitý zdroj síly; úspěšná sklizeň byla totiž přímo závislá právě na slunci a také na každoroční nilské záplavě. Re byl nejvýznamnějším bohem slunce. Jeho kultovním centrem byla Héliopole (starověkými Egypťany nazývaná Iunu, nyní předměstí Káhiry), kde úřadovalo velmi mocné kněžstvo. Od vlády krále 4. dynastie Radžedefa (přibližně 2566-2558 př.n.l.) bylo zavedeno další z faraonových pěti jmen, a to přídomek "Syn Reův", který zdůrazňoval královu totožnost s bohem.

Nejdůležitějším bodem Reova kultu byl obelisk nebo kámen benben (odvozeno od slovesa weben - rozednívat se). V mýtu Zkáza lidstva je Re popisován s kostmi, tělem a vlasy starce, ale jeho božství je zřejmé, protože kosti má stříbrné, tělo zlaté a vlasy z lapisu lazuli (v Egyptě byl považován za velmi hodnotný, protože se dovážel až z Badachšanu v severovýchodním Afghánistánu). Tento popis zřejmě odpovídá kultovní soše, která byla nalezena v Nau, neboli schránce no v každém chrámu, a v níž byla umístěna samotná božská podstata. V mýtu se také uvádí, že Re stvořil sebe v prvotních vodách Nun.

Re býval často znázorňován jako člověk s beraní nebo sokolí hlavou zdobenou slunečním kotoučem. Egypťané věřili, že během dvanácti hodin denního světla cestoval po obloze ve sluneční bářece a v noci putoval říší podsvětí. V jině ve mýtu o jeho nočním putování ho

údajně spolkla Nut, bohyně oblohy, a Re potom cestoval po jejím těle, a byl každé ráno znovuzrozen.

Sachmet

Bohyně Sachmet byla krutým projevem bohyně, ať už Hathory, Bastety (kočičí bohyně v Búbastidě v nilské Deltě) nebo bohyně matky Mut, v jejímž chrámu v Karnaku se za vlády 18. dynastie Amenhotepa III. (přibližně 1390-1352 př.n.l.) nacházelo obrovské množství soch Sachmety - zdá se, že na každý den byla určena jedna soška.

Sachmet byla spojována s válkou a bitvou a pomáhala králům porazit nepřátele. Její jméno doslova znamená "Silná", proto byla Sachmet zobrazována jako lvice nebo žena s hlavou lvice. Na hlavě nosila sluneční kotouč, který upozorňoval, že je dcerou Rea. Byla manželkou stvořitele Ptaha a matkou Nefertema, byla proto velmi významnou memfidskou bohyní.

Sobek

Krokodýlí bůh Sobek byl znázorňován jako plaz nebo člověk s hlavou krokodýla. Byl uctíván ve Fajjúmu a v chrámu v Kóm Ombo. Sobek byl spojován s faraonskou mocí a ve formě Sobek-Re byl uctíván jako sluneční božstvo. Jeho manželkou byla Hathor a za jejich dítě byl považován Chonsu (všude uváděný jako syn Amona a Mut).

Sokar

Sokar byl spojován se zemí a úrodou, ale někdy také se smrtí a pohřebními místy hlavního města Memfidy. Jeho souvislost s pohřebnictvím vedla ke sloučení s Usirem, a protože byl významným memfidským bohem, došlo k dalšímu spojení nejvýznamnějšího memfidského božstva Ptah-Sokar-Usira. Sokarovo spojení s Ptahem znamenalo, že měl stejnou manželku - lví bohyni Sachmet. V textech pyramid je popisován jako tvůrce královských kostí. Byl znázorňován jako mumifikovaný člověk, někdy se sokolí hlavou. Jeho dřevěné sošky byly nalezeny v hrobkách spolu s množstvím dalšího pohřebního vybavení.

Jeho hlavním kultovním centrem byla Memfida. Během svátků konaných na jeho počest nosili jeho ctitelé kolem krku pletence cibule. Ta se používala při balzamování - její slupky nebo celé hlavice se umísťovali na oči nebo se vkládali do uší nebo břišní dutiny.

Sutech

Sutech byl Usirův zlý bratr. Byl členem héliopolské božské rodiny a byl spojován s chaosem, neplodností a pouští. Panovníci 19. a 20. dynastie odvozovali svá jména právě od tohoto boha - například Sethi a Sutnacht. Jeho uctívání uznávalo, že před existencí pořádku musel panovat chaos.

Jeho hlavním kultovním centrem byla Nakáda v Horním Egyptě. Právě Nakáda byla podle tradice místem jeho náhlého zrození z bohyně Nut. Sutech byl zobrazován ve formě zvířete, jehož totožnost nelze přesně určit. Mělo dlouhý zahnutý zobák, vztyčené hranaté uši, tělo psa a vidlicovitý ocas. Někdy byl také zobrazován jako člověk se zvířecí hlavou. Mohl být zobrazen také jako prase, osel nebo hroch - viz. mýtus O soupeření Hora a Sutecha.

Thovt

Bůh moudrosti a písařů Thovt byl znázorňován jako pavián, ibis, nebo člověk s hlavou ibise. Často figuroval při důležitých procesech jako bylo například "Vážení srdcí", které probíhalo po smrti. Byl úzce spojen s měsícem, a proto nosil na hlavě měsíční kotouč a srpek.

Jeho kultovním centrem byla Hermopole Magna ve Středním Egyptě, kde se dodnes dochovaly pouze dvě ohromné sochy, které zde nechal vztyčit faraon 18. dynastie Amenhotep III. Jsou postaveny z velkých bloků křemence, bez základů jsou 4,5 m vysoké a každá váží okolo 35 tun. Za vlády Ptolemaiovců byl Thovt ztotožněn s řeckým Hermem.

Usir

Usir byl bůh mrtvých a posmrtného života stejně jako znovuzrození a úrody. Byl zobrazován jako mumifikovaný člověk, často držel berlu, důtky a hlavu měl zdobenou korunou atef. Mohl mít zelenou nebo černou barvu kůže značící úrodnost nebo černou nilskou naplaveninu, nebo také kůži bílou (barva lněných obvazů na mumiích).

Jedním z jeho atributů byl sloup Džed, symbol stability, který se rovnal jeho páteři a byl ctěn zejména v jeho kultovním centru Búsiris v nilské Deltě. Jeho hlavní kultovní centrum ale bylo legendární pohřební místo Abydos, kde byl uctíván spolu se svou sestrou a manželkou Eset a synem Horem. Byl členem významné héliopolské Enneády, která se poprvé objevuje v textech pyramid z období Staré říše - přesněji v dobách 5. dynastie.

4. Staroegyptská kultura

4.1 Umění Starověkého Egypta

Klasické egyptské umění zahrnuje přibližně třítisícileté období, po které až na malé odchylky, zůstalo téměř neměnné.

Již ve svých počátcích, tedy v době archaické (1. a 2. dynastie), vynikalo egyptské umění kvalitou ztvárněných postav a předmětů a v sochařství se velmi časně projevila jednoduchost a jasnost formy, dodávající uměleckým dílům nadpozemský rámeček. Emoce zde mívaly vždy přesně vyměřené mantinely.

V umění starého Egypta hrála vždy nanejvýš důležitou roli víra Egyptanů v rozličná božstva a v posmrtný život, i sama faraónská instituce měla svůj důležitý význam, dodávala, a to ať již v sochařství či malířství, vysoce autoritativní tón, současně se můžeme setkat i s obrovským množstvím výjevů z běžného života obyčejných lidí.

I čas mírně proměnil umění. Kupříkladu zpodobené ženy v předdynastické éře jsou mnohem více masitější a robustnější a i u mužských detailů se bral více důraz na silné paže, vypracované svaly na nohou a ostřejší rysy tváře než-li v dobách dynastických. Naopak ve zpodobeních královských z dob Staré říše můžeme pozorovat ve tváři zobrazeného faraóna nadpozemskost, božství a přísný pohled. Oproti tomu se za dob Střední říše panovníkovi v očích zračí mírná nejistota a obavy, způsobené nepokoji z doby 1. přechodného období.

A faraóni Nové říše? Jejich až dogmatický způsob zobrazení, byl mírně narušen Amarnským uměním, jež vnesl více reality do podob panovníků, kteří nehledě na věk či na pohlaví (viz Hatšepsut), bývali vždy zobrazováni jako mladí, statní muži, odhodlaní vést svou zemi k blahobytu, k všeobecnému bohatství a tedy k principu maat.

I podoby zvířat se v průběhu času proměnili. Zvířata zpočátku dynastické éry nezaprou své autoritativní, pánovité a majestátní postavení těla. Můžeme se s nimi setkat kupříkladu u lva, vynášejícího na odiv svou brutální sílu, u kočky, s její moudrostí i lstivostí, či sokola, chovajícího ve svých rukou královskou a boží moc. V mladších dobách krutější a brutálnější zpodobení zvířat, pozbyla na významu a zvířata, ač stále silně v úctě a bázni, získala titul zástupců všech zvířat onoho daného druhu, uvědomujících si svou moc a jedinečnost.

Perspektiva v malířství

Staří Egyptané neznali perspektivu, již užívají současní umělci. Když chtěli zpodobit nějaký předmět či člověka, v realitě nacházejícího se ve větší vzdálenosti, zmenšili ho a umístili v obraze výše.

Rozličné velikosti lidských postav bylo využito i při zdůraznění postavení určité osoby, např. muž – hlava rodiny, zastávající současně i nějakou významnou pracovní pozici, býval zpodoběn o dost větší, než-li jeho děti či manželka, stejného způsobu se využívalo i u panovnické rodiny.

Zpodobení lidské postavy na reliéfu

Častým motivem, s nímž se můžeme u egyptských reliéfů či basreliéfů setkat, jsou naznačení jakési základny, která přesně vyměřuje rozložení motivů v díle a dodává symetrii, tak bývala celá malba rozdělena do „neviditelných“ horizontálních a vertikálních přímk (u lidí tvořily tuto základnu chodidla, zobrazená z profilu).

Přímka a geometrických sítí se využívalo už při počátečních fázích malby, nejprve se používala pro předkreslení sítě a zamýšlených předmětů či osob v ní rudá (červená) barva a až v pozdější fázi se použily výsledné barvy obrazu.

Zobrazení lidského těla

Dnes nás již mírně zaskočí, když spatříme zobrazení Egyptanů po starověkém způsobu, neboť se celkem značně odlišuje od nám dobře známých nákresů lidského těla.

Hlava je brána z profilu, stejně jako boky, chodidla a nohy, naopak u ramen je to jasný en face.

Ale pro tehdejší malíře, kresliče a sochaře, neznající dnešní perspektivu, to byl nejlepší způsob, jak dodat postavám co nejvíce na reálnosti.

Barvy

Staří Egyptané získávali většinu barev pro své malby z přírodních surovin, jež vytěžili či chemicky upravili a poté roztloukli a zředili vodou.

Pro barvu bílou se používal vápenec či sádra, pro žlutohnědou barvu hrušky okru, pro žlutou sirník arzenitý, pro černou kouř a uhlí, pro zelenou malachit, pro modrou barvu azurit či sklovina a pro barvu červenou kysličník železa. Když již byla barva získána, použila se paleta. Palety byly velmi odlišných druhů, některé připomínaly zvířata, květiny či jiné zdobné motivy a byly vytvořeny s velkou precizností, za palety mohly zároveň posloužit i nilské lastury.

Také množství použitých odstínů barev se během času proměnilo, v době Staré říše převažovala zejména černá a bílá barva a až postupně se přidaly další barvy, červená, žlutá, modrá či zelená, které dodaly nádheru výjevům z přírody, tanečnicím, hudebníkům či lovcům a veslařům.

Materiál

Obrazy byly tvořeny na různorodých materiálech, nejčastěji jimi byly kámen, mazanice, dřevo, papýry či ostraky.

4.2 Hudba starověkého Egypta

I přes rozmanitost hudebních nástrojů, které se dochovaly nebo byly identifikovány na nástěnných malbách či reliéfech, nevíme o staroegyptské hudbě mnoho. Bohužel, Egypťané nedospěli ke znalosti písemného záznamu hudby, a jestli ano, nebyly o tom nalezeny žádné důkazy. Asi již nikdy nepoznáme melodiku jejich skladeb. Znalci se domnívají, že se podobala jak hudbě orientální, tak africké. Mísily se v ní motivy příbuzné dnešní arabské hudbě s prvky černošskými.

Strunné nástroje

Ze strunných nástrojů ovládali již od Staré říše (asi 2700 - 2190 př. n. l.) harfu, jejíž tvar byl téměř totožný se sumerským typem. Vědci se nemohou dohodnout, jestli vznikla na Nilu, nebo mezi Eufratem a Tigridem. Harfa měla jedenáct až třináct strun a pro své velké rozměry musela stát opřená o zem. Na tento nástroj hráli většinou muži, ale ani ženy - hudebnice nebyly výjimkou. Dokladem toho může být polychromovaný reliéf, představující harfenistku, jež hraje svému muži Mererukovi, který byl majitelem hrobky, v níž se toto dílo ze 6. dynastie Staré říše našlo.

Od Nové říše (asi 1550 - 1069 př. n. l.) byl egyptský hudební rejstřík obohacen o melodie tří nových předoasijských forem. Především to byla menší svislá lomená harfa, vyznačující se jednoduchou obsluhou kvůli své lehké váze. Dokazuje to malba z hrobky vezíra Rechmira z 18. dynastie, na níž křehká dívka ovládá právě takovouto harfu při pohřební hostině. Muzeum v Louvru uchovává mezi jinými poklady také jeden exemplář s jedenadvaceti strunami. Další byla elegantní loutna s dlouhým krčkem a oválným tělem, které bylo uzavřeno zčásti kůží a zčásti listem tenkého dřeva, v němž se nalézal otvor pro šíření zvuku. V neposlední řadě byla používána také lyra ladného tvaru. Malba z Džeserkaesnebova hrobu ukazuje, že měla sedm strun. Tento nástroj býval doménou ženského pohlaví.

Dechové nástroje

K nejstarším dechovým nástrojům patřila flétna, zhotovovaná většinou z rákosu, dřeva a později i z kovu. Na reliéfech ze Staré říše bývá znázorněna až jeden metr dlouhá flétna, kterou musel hudebník držet šikmo. Vedle tohoto druhu existovala i forma krátká, držená vodorovně. Podle četných vyobrazení používali flétnu výhradně mužští hudebníci. Za doby Nové říše byly flétny pozvolna vytlačovány jinými dechovými nástroji, ale přesto se dochovaly až do dnešních dnů pod arabskými názvy náj a uffáta. Stejně jako flétnu znali staří Egypťané již od raných dob spirální píšťalu. Její původní využití bylo velice praktické, uplatňovala se při dálkovém dorozumívání, např. během lovu.

V současném Egyptě se hraje na klarinet s názvem zummára, jehož první doklady nalézáme v období 4. dynastie. Tento nástroj často doprovázel flétnovou produkci. Pravděpodobně se již od stejného období používala i trubka, i když její první náčrtky pocházejí až z počátků Nové říše. Trubka se stala důležitou součástí armádní výstroje, za válečných tažení sloužila k signalizaci. Z Přední Asie se do Egypta rozšířil dlouhý hobo, jehož zvuk vznikl v dvojitém náustku vibrací dvou rákosů. V Ptolemaiovském období přibyla Panova píšťala a další nástroje řeckého importu. Řek Ktesilos, jenž pocházel z egyptské Alexandrie, vynalezl ve 3. století př. n. l. vodní varhany, vytvořené kombinací Panovy píšťaly s klávesnicí.

Rytmičné nástroje

K udávání rytmu sloužily nástroje různých druhů a tvarů. Nejprostší byly kamenné či slonovinové klapáčky, vyřezané do tvarů obloukovitě zakřivených paží. Často bývaly opatřeny nápisy čistě náboženského rázu. Typický egyptský nástroj představuje řehtačka

sistrum , která byla založena na principu volně pohyblivých kovových lístků navlečených na několika vodorovných drátech. Toto chrastítko, sestávající z kruhového kovového či fajánsového rámu, bylo posvátným nástrojem bohyně Hathor. Držadlo většinou zdobila plastická hlava této bohyně krásy, lásky a hudby.

Později (asi 664 - 332 př. n. l.) pronikly do Egypta cimbály, dva vyhloubené disky o průměru asi 15 cm. Jako doplňkové nástroje se používaly zvonky všech velikostí. Nejstarší nástroj opatřený blánou pochází ze Střední říše (asi 2106 - 1786 př. n. l.) - v hrobce v Bení Hasanu se našel asi jeden metr vysoký buben válcovitého tvaru. Tlouklo se na něj prsty nebo celými dlaněmi, nikdy ne paličkami. Oblíbeny byly i tamburíny, vyráběné z plechu v podobě obdélníka s mírně prohnutými okraji

Hudba a zpěv

Samostatná instrumentální hudba ve starém Egyptě zřejmě neexistovala, ale nedá se to dost dobře prokázat. Zpěváci se zpravidla nechávali doprovázet, ve Staré říši to bylo jedním a vzácně i několika nástroji současně. V Nové říši s nimi spolupracoval již větší orchestr, ale také se mohli doprovázet sami. Slavné je znázornění dvou slepých harfistů v hrobce Ramesse III. Zdá se, že zpívající harfisté byli oblíbenými muzikanty, protože tyto motivy se opakují i v jiných, hlavně nekrálovských hrobkách. Důležitou součástí hudební produkce byla cheironomie. Tanečník, zpěvák nebo dirigent pěveckého sboru či orchestru řídil a usměřňoval melodii, rytmus a hlasitost podle navykklých posunků a znamení

4.3 Život starých Egyptanů

Většina starověkých Egyptanů byli zemědělci, kteří byli pevně svázáni se zemí, kterou obdělávali. Byli registrováni ve svých nomech, a pokud jich bylo zapotřebí někde jako pracovní síly, mohli být hromadně přesunuti. Jejich obydlí, v kterém bydleli s bezprostředními členy rodiny, bylo postaveno ze sušených cihel vyrobených z bláta a navrženo tak, aby zůstávalo chladné i za horkého dne. Uprostřed každého domu bylo oheň, který hořel buď v kuchyních pod širým nebem, nebo ve dvoře. Součástí vybavy kuchyně byl také často mlýnský kámen pro mletí obilí a malá pec pro pečení chleba. Zdi příbytku byly bíle natřeny a mohly být pokryty závěsy z obarveného plátna. Podlahu tvořila udusaná hlína a na ní byly položeny rákosové rohože, na nichž stály dřevěné stoličky, postele a stoly. Ve zdech byly výklenky pro uložení nádobí a textilu, nebo pro uložení věcí sloužila dřevěná truhla

Další skupinou byli zaměstnanci králova dvora. Tito lidé se těšili veškerému luxusu a přízni, pokud ovšem z nějaké příčiny nebyli v králově nemilosti. Patřili mezi ně písaři, úředníci, vyslanci, služebnictvo a další. Dalšími významnými úředníky v království byli správci nomů (krajů), jež řídili jednotlivé oblasti země a zodpovídali se přímo králi což se projevovalo na jejich majetku, postavení a vlivu.

Dále je důležité se zmínit o kněžích. Kněží byli ve své době jedněmi z nejvýznamnějších členy králova dvora. V chrámech se uchovávala egyptská tajemství a vědomosti. Králové nechávali stavět pro jednotlivé bohy rozsáhlé chrámy což jim přidávalo na moci a vlivu

Poslední skupinou byla králova armáda. Král platil všem svým vojákům a zajišťoval jim vše potřebné k životu.

Starověcí Egyptané kladli velký důraz na hygienu a vlastní vzhled. Většinou se koupali v Nilu a používali měkké mýdlo vyrobené ze zvířecího tuku a křídly. Muži si holili celá těla a pokrývali je pro zakrytí zápachu vonnými parfémami a mastmi. Šaty byly vyrobeny z jednoduchého plátna bílé barvy, muži nosili obvykle pouze krátkou bederní roušku, u části úředníků zakrývala tělo od krku dolů dlouhá škrobená suknice. Ženy oblékaly dlouhé šaty,

kteří poměrně těsně přiléhaly k tělu. Muži i ženy horních vrstev nosili paruky a šperky. Děti se obešly bez šatů do doby než dospěly, to je asi do věku 12 let. V tomto věku podstoupili chlapi obřízku a jejich hlavy se vyholily. Matky byly odpovědné za péči o děti, zatímco otec poskytoval rodině příjem

Základ stravy běžného Egyptána se skládal z chleba a piva z ječmene, doplněného zeleninou jako jsou luštěniny, cibule a česnek, a ovocem jako jsou datle a figy. Víno a maso bylo svátečním jídlem, zatímco u vyšších tříd to byl pravidelný základ stravy

Ve starověkém Egyptě existovala ještě zvláštní skupina lidí, kteří byli stálými zaměstnanci faraona. Byli to jeho elitní umělci, řemeslníci a dělníci všeho druhu. Tito dělníci žili ve speciálních vesnicích, které byly pod přímou ochranou faraona, který jim zajišťoval veškeré služby, přes vojenskou ochranu, po dokonalé zásobování potravinami a vodou. Dělníci pracovali na faraónových nejvýznamnějších stavbách – hrobce, paláci, či chrámových stavbách. Pokud se dělník dostal až do této skupiny dělníků měl zajištěnou existenci pro sebe, manželku, ale i pro své potomky. Nejznámější takovouto vesnicí je Dér el-Medína.

4.4 Zábava ve starověkém Egyptě

Starověcí Egyptané byli velmi živým národem. Život většiny Egyptanů byl většinou velmi náročný, ale i přesto se dokázali velmi radovat ze života. Egyptané slavili během roku mnoho svátků. Například jejich kalendář měl původně 360 dní, ale při jejich přesných měřeních zkušenostech jim scházelo pět dní. Tak je vyhlásili svátkem vzniku světa a po celých pět dní se horlivě slavilo a obětovalo bohům. Při těchto svátcích bylo poráženo ohromné množství dobytka. Dále Egyptané využívali všechny příležitosti k oslavám a žádné si nenechali ujít

Hry na čerstvém vzduchu(pro děti)

Egyptané znali nespočet venkovních her, v nichž prokazovali svou šikovnost, chytrost a sílu. Při vinobraní se hrála rituální hra nazvaná "střílení pro Šesemua" (Šesemu byl bůh personifikující lis na víno). Děti se v ní hůlkou musely trefovat do terčů ležících na zemi. Hra na kůzlata byla složitější: dvě děti si sedly na zem proti sobě s nataženými rukama i nohama. Prsty roztáhly od sebe a levou patu si opřely o špičku pravé nohy. Tak vytvořily překážku, kterou musely ostatní děti překonat. Děti sedící na zemi jako překážka se snažily přeskakující chytit za nohy, aby zakoply. Tomu se říkalo, že "kůzle vyhodily do vzduchu".

Některé hry byli i velmi kruté(pro děti)

Jiná hra, ještě drsnější, spočívala v tom, že jedno z dětí - obvykle to nejmladší, které se tedy dalo nejsnáze vyděsit - ostatní zavřely na nějaké místo, odkud se samo muselo dostat. Oblíbený byl také zápas, závody v běhání po čtyřech, v akrobatických kouscích a v hodu oštěpem. Nebylo záhodno prohrát, neboť ten nejslabší mohl být svázán a dostat výprask od vítězů!

Hry pro dospělé

Egyptané se rádi věnovali společenským hrám, k nimž se scházeli ve stinných zahradách. V době Střední říše byla nejoblíbenější "hadí hra" Mehen. Tato hra, o níž existují doklady již z egyptské prehistorie, se hrála na kulatém stolku, na jehož desce bylo vykládáním naznačeno tělo zatočeného hada. Bylo rozděleno na políčka, přičemž hlava byla ve středu spirály. Hráči používali figurky ve tvaru lva, které byly často ze slonoviny a ukládaly se do dřevěného pouzdra. Ve hře byli tři lvi, tři lvice a červenobílé kuličky. Hra zřejmě symbolizovala staré

techniky lovu lva. Šelma se lákala do pasti, na jejímž dně byl jako návnada nastražen mrtvý had. Mehen vymizel v době Nové říše.

Pravidla slavné hry Senet příliš neznáme, ale zřejmě se podobala našim šachům nebo dámě. Hrál se na hracím plánu o třiceti políčkách, který byl nakreslen přímo na zemi, zhotoven z kamene, nebo vyryt na krabici ze vzácného dřeva, do níž byl zabudován šuplíček na ukládání hracích pomůcek. Každý ze dvou hráčů sedících proti sobě měl pět válcovitých figurek zakončených kulatým knoflíkem a pět dalších figurek podobajících se věži (v době Staré říše hrál každý hráč s dvakrát sedmi figurkami). Hrací kameny byly odlišeny tvarem či barvou. Pohyb jednotlivých hracích kamenů byl určován hodem "házcími hůlkami" nebo nadpatními kůstkami. Cílem hry bylo dopravit hrací kameny do cíle, přičemž v cestě byly čtverce označené jako "dobrý osud" a "špatný osud".

Dále Egyptané hráli "hru psa a šakala". Šlo o hru pro dva hráče, oba měli pět kostěných hůlek zakončených psy, resp. šakalí hlavou, které přesouvali po desce s otvory.

4.5 Lékařství starověkého Egypta

Řada nalezených lékařských papyrů dokazuje, že se Egyptané lékařství věnovali od pradávna. Šlo o vědu spíše empirickou, která ale měla své zvyklosti a etický kodex. Do tajů této vědy pronikli Egyptané zcela nepochybně ještě před nástupem prvních faraonů. Egyptští lékaři měli vynikající pověst - jejich znalosti obdivovali také Řekové a Římané v čele s Hippokratem. Zakladatel Perské říše Kýros si prý dokonce jednoho z nich pozval do svého království.

Všichni Egyptané měli doma běžné léky pro každodenní nehody jako byly popáleniny, kousnutí a bodnutí hmyzu nebo záněty způsobené zadřením třísky. Celá řada těchto prostředků a receptů je ještě dnes používána feláhy na březích Nilu.

Vysoké společenské postavení

Lékaři měli ve starověkém Egyptě vysoké společenské postavení a někteří patřili dokonce přímo ke dvoru. Pomáhali jim ošetřovatelé, maséři a bandažisté. Uctívali boha moudrosti Thovta a byli členy kněžstva divoké bohyně Sachmety. Její syn - slavný Imhotep, který působil na dvoře faraona Džosera - byl považován za průkopníka lékařství.

Lékaři se učili jednak od svých zkušenějších kolegů, ale také v "domech života" a v palácových školách - mezi nejvyhledávanější patřila škola v Sajích a v Héliopoli. Snažili se zlepšit zdravotní stav obyvatelstva tak šířili osvětu v oblasti veřejné hygieny, propagovali obřízku a časté provádění klystýru. Celá řada z nich se věnovala některé uznávané odbornosti: očnímu lékařství, gastroenterologii nebo zubnímu lékařství. Ale ani "obyčejní" lékaři se nespokojovali pouze s léčením chudých lidí. Lékařství totiž zahrnovalo i hygienickou a kosmetickou péči, kterou měli Egyptané velmi rádi.

Lékařské papyry

Ve starověkém Egyptě se tradovalo, že první lékařská příručka byla zázračně nalezena za vlády faraona Chufua v jednom chrámu. Nejstarší dnes známé papyry se datují přibližně do roku 1600 př.n.l. a tyto neustále opisované svitky se odkazují na mnohem starší texty - nejčastěji z období Staré říše, které byly postupem času obohaceny o nové poznatky. Pro příklad uvedu tři nejznámější papyry.

Papyrus Georga Eberse

Tento papyrus pravděpodobně pochází z knihovny při jedné lékařské škole. Jedná se o nejstarší známé vědecké pojednání. Tato vzorová lékařská kniha obsahuje základy anatomie, popis patologických případů a vhodných léčebných postupů a 700 receptů na léky.

Papyrus Edwina Smithe

Tento papyrus je dnes uložen v New Yorku a byl nalezen roku 1862 v Thébách. Svitek dlouhý 4,5 metru pojednává o vnitřních chorobách a kostní chirurgii. Obsahuje seznam 48 zranění a úrazů a příslušných léčebných postupů. Krom toho hovoří také o třech typech lékařů.

Sunu vykonával svou praxi u těch nejhudších, znalosti čerpal z knih a vlastních praktických zkušeností. Wabu byl knězem bohyně Sachmety a léčil privilegované vrstvy. Jeho lékařství mělo výrazně náboženský charakter, protože svou léčitelskou moc získával od bohů. Sau byl mág, čaroděj a ranhojič v jedné osobě, který bojoval proti neviditelným mocnostem, které působily nevysvětlitelné zlo a byly zpodobňovány jako zvířata útočící na člověka (například štír). Léčil pomocí zaklínadel, zaříkávání, amuletů a léčitelských sošek.

Káhunský papyrus

Tento papyrus se zaměřuje na gynekologii a hovoří i o nemoci, "která požírá tkáň" - o rakovině.

4.6 Mumifikace

Mumifikace je proces, kdy Egypťané balzamovali tělo zesnulého, tak aby nedocházelo k jeho rozkladu, ale zůstalo zachováno na věky. Z počátku se mumifikovali pouze mrtvolky králů a posvátných zvířat. V pozdějších dobách byli mumifikováni i výše postavení hodnostáři a kněží. Z doby staré říše však nacházíme i mumie obyčejných lidí, které však nebyli balzamované nýbrž byli pohřbeny v rozpálené poušti a ta se postarala o přírodní proces mumifikace, kdy došlo k dokonalému vysušení těla. Zajímavé je, že tento proces byl v mnohých případech mnohem kvalitnější než technika balzamovačů. Díky dokonale zachovaným mumiím se v dnešní době můžeme hodně dozvědět o životě, nemocech a praktikách Egypťanů.

Postup Mumifikace

Proces mumifikace začínal co nejdříve po smrti, aby se zabránilo rozkladu. Jen málo papyrů, či jiných literárních památek popisuje postup mumifikace, protože šlo o posvátný rituál, který vyučovali kněží v chrámech jenom pečlivě vybraným žákům. Kněží, kteří vykonávali tento postup museli mít dokonalé znalosti lidské a zvířecí anatomie.

Jako první se odstraňoval lidský mozek, protože se rozkládal nejrychleji. Většinou se vyndával rozžhavenou tyčí, která se do hlavy zasunula nosním otvorem. Po odstranění mozku se tělo rozřízlo na levé straně a byly vyndány vnitřní orgány, které byly společně s mozkiem uloženy do Kanop. Kanopy byly nádoby nejčastěji s podobou jednoho z ochranných bohů. Tyto nádoby pak byli uloženy do hrobky spolu s mrtvým. Takto vypreparované tělo bylo vysoušeno a mazáno pryskyřicemi a vonnými mastmi. Následovalo zabalení mrtvého do obinadel pod která byly vkládány ochranné amulety. Po zabalení mrtvého bylo tělo uloženo do rakve, která zpravidla bývala uložena do masivního sarkofágu, v němž měl nebožtík spočinout na věky.

5. Písmo

5.1 Hieroglifické písmo

Egyptské hieroglyfické písmo vzniklo nejpozději kolem roku 3000 př. n. l. Egypťané sami jej nazývali jako "písmo bohů" neboť věřili, že jej vynalezl a lidem předal bůh Thovt.

System písma

Hieroglyfický systém písma je velmi komplikovaný, používá přes sedm set různých znaků. Hieroglyfy se psaly zleva doprava, zprava doleva (orientace textu se pak určovala orientací znaků) nebo shora dolů. U takového textu pak sloupce znaků bývají od sebe odděleny svislými čarami.

V prvopočátcích písma byl nejprve každý předmět případně i činnost reprezentován vlastním obrázkem, nazývaným piktogram. Jak se písmo vyvíjelo, piktogramy začaly reprezentovat nejenom pojmy či přímo slova, ale i hlásky či skupinu hlásek. Ovšem původní smysl znaků přitom nevymizel a byl zachován. Obecně se dají egyptské znaky rozdělit do tří skupin:

-Ideogramy

Tyto znaky si podržely svoji původní hodnotu, čili jeden znak se rovná jednomu slovu. Je to odkaz na kořeny tohoto písma, které se projevovaly po celou dobu jeho existence a nikdy nevymizely.

- Fonogramy

Fonogramy již mají fonetickou hodnotu a jejich skládáním se tvoří slova. Představují buď hlásku či skupinu hlásek. Tyto znaky lze dále dělit na jednoslabičná (jedna hláska či slabika) dvouslabičné a trojslabičné znaky.

- Determinativy

Tato poslední sada znaků je poměrně specifická. Tyto znaky třebaže neměly žádnou fonetickou hodnotu, přesto mohly ovlivňovat význam i výslovnost zapsaného slova. Determinativy však nejsou ani interpunkcí ani diakritikou a v našem písmu pro ně neexistuje žádný ekvivalent (a naopak pro interpunkci neexistuje ekvivalent v hieroglyfech). Tyto znaky plnily upřesňovací funkci pro případ, že se dvě slova psala stejně. Determinativ, jako poslední znak slova, pak upřesňoval jeho význam. Je to jako kdybychom si za slovo „lup“ nakreslili buď vlas, anebo lupičskou masku.

V některých případech mohl mít vliv i na výslovnost. Egyptština totiž, jako většina jazyků z té oblasti, ve své písemné podobě zachycovala pouze souhlásky. Samohlásky byly zachyceny jen zřídka a většina z nich ani neměla svůj písemný ekvivalent, takže determinativ mohl díky této vlastnosti hieroglyfického písma ovlivňovat i výslovnost.

Hranice jednotlivých skupin však nejsou nijak pevně vymezené a jeden znak mnohdy mohl v různých situacích sloužit jako fonogram a jinde zase jako ideogram.

5.2 Hieratické písmo

Hieratické písmo je adaptací písma hieroglyfického, kdy hieroglyfické znaky byly zjednodušeny, aby usnadnily rychlý opis, který vyžadovaly nemonumentální kontexty. Toto písmo bylo administrativním a obchodním písmem Egypta téměř v celé jeho historii. Sloužilo rovněž k zaznamenávání dokumentů literární, vědecké a náboženské povahy. Objevuje se na různých materiálech, ale nejčastěji na svitcích či listech papyru nebo na úlomcích keramiky a kamene, zvaných ostraka. Dokumenty v hieratickém písmu byly obvykle psány černým inkoustem, který se nanášel pomocí štětce vyrobeného ze stonku rákosu. Příležitostně byl

používán i červený inkoust k vyznačení zvláštních míst, jako například začátku textu či numerického součtu, nebo k označení interpunkčních znamének v literárních kompozicích. Existují i případy, kdy je toto písmo vytesáno do kamene - ale ty jsou zcela vzácné a poměrně pozdního data.

Doloženo je už od čtvrté dynastie, ačkoli podobné příklady hieratického písma jsou doloženy i ze starších období. Na počátku Pozdní doby (asi 600 př. Kr.) bylo hieratické písmo nakonec vytlačeno z běžného používání dalším kurzívním písmem - démotickým. Ale i dál se používalo v náboženských dokumentech, a to asi až do 3. století n.l.

-Psal se ve sloupcích i v horizontálních řádcích, ale na rozdíl od hieroglyfů byla jeho orientace neměnná. Samo hieratické písmo se čte vždy zprava doleva.

5.3 Démotické písmo

Démotické písmo je další formou kurzívního písma. V pozdní době vytlačilo písmo hieratické. Tak jako písmo hieratické i démotické písmo bylo psáno téměř výhradně na papyry a ostraky a zachovávalo písarskou tradici psaní v horizontálních řádcích s pravostrannou orientací. Jinak představuje téměř nezávislou formu a jen stěží v něm můžeme poznat nástupce hieratického písma, natožpak hieroglyfů. Jde o výrazně kurzívní písmo, které téměř postrádá ikonický charakter.

Sloužilo hlavně k zaznamenávání právních, administrativních a obchodních dokumentů. Nicméně od Ptolemáiovské doby dále zahrnuje také literární texty, ale i vědecké a dokonce náboženské. Inkoust byl vzrůstající měrou nanášen pomocí rákosového písátka, které do Egypta přinesli Řekové a jež koncem tohoto období zcela nahradilo tradiční štětec. V této době démotické písmo začalo být používáno i k monumentálním účelům, např. na náhrobních a pamětních stélách. Nejlepším příkladem je Rosettská deska, jejíž prostřední část je vytesána právě démotickým písmem. Toto písmo upadlo v zapomnění až v pátém století našeho letopočtu.

5.4 Koptské písmo

Původní egyptská písma postupně upadala až nakonec v řeckořímské době vymizela úplně. Jejich funkci nahradilo koptské písmo. Název „Kopt“ je odvozen z arabského „gubti“, což je zkomolenina řeckého slova Aiguptius (egyptský). Arabové tímto termínem označovali původní domorodé obyvatelstvo poté, co Egypt v sedmém století dobyli.

Koptské písmo znamená výrazný odklon od předchozích egyptských písem. Skládá se z 24 písmen řecké abecedy a ta byla ještě doplněna 6 znaky z démotického písma. Narozdíl od předchozích písem obsahuje souhlásky i samohlásky a jedná se o plnohodnotné abecední písmo. Staré koptské písmo obsahuje ještě o něco více démotických znaků.

Toto písmo později využívali hlavně první egyptští křesťané v jejichž kláštřích přetrvávalo až do příchodu Arabů.

5.5 Rozluštění hieroglyfů

O rozluštění egyptských hieroglyfů se pokoušelo po staletí mnoho učenců, mezi nimi též Johannes Goropius Becanus v 16. století a jezuita Athanasius Kircher (1601–1680), který rozluštil jeden hieroglyf. Tyto pokusy však byly neúspěšné, nebo byl jejich úspěch pouze domnělý, protože se úsilí opíralo o imaginativní asociace. Nejvýznamnější podíl na rozluštění hieroglyfů mají Thomas Young a Jean-François Champollion (1790–1832). Nález tzv. Rosettské desky s nápisem ve třech typech písma (v hieroglyfickém, démotickém a řeckém

písmu) v roce 1799 při Napoleonově tažení do Egypta poskytl dostatečný kritický materiál, který Champollionovi umožnil proniknout ve 20. letech 19. století do řeči hieroglyfů. Rozluštění tohoto písma pak jednou provždy vyvrátilo názory, že se jedná o písmo idiomatičké, neboli obrázkové. Některé z Champollionových vývodů byly sice časem nahrazeny novějšími poznatky o tomto písmu a jazyku, nicméně položil základy porozumění tomuto písmu a jeho zásluhy se tím nijak neumenšují.

Jean François Champollion

Narodil se 23. prosince 1790 v jihofrancouzském městě Figeac; kvůli tmavé pleti byl přezdíván „Egyptan“. Byl obdařen výjimečným jazykovým nadáním. Již v pěti letech se naučil sám číst a psát. V devíti letech uměl řecky a latinsky; jako jedenáctiletý četl bibli z hebrejského originálu. V té době také sepsal svoji první knihu, Dějiny slavných psů. Když mu bylo 13 let, začal se učit arabsky a syrsky, později koptsky, jako patnáctiletý studoval perštinu, zéndštinu, prehlévštinu, jazyk farsí, sanskrt a pro rozptýlení také čínštinu.

Roku 1808 se stal členem Akademie věd v Grenoblu; uvedl se přednáškou, při které přečetl úvod ke své knize Egypt za vlády faraónů. V období vlády císaře Napoleona však byl zastáncem Napoleonovi nebezpečných republikánských myšlenek a později vystupoval i proti Ludvíkovi XVIII.. To mu vyneslo snížení platu a zákaz přednášek. Když se Napoleon vrátil z vyhnanství na Elbě, Champollion se s ním setkal a představil mu koptský slovník na kterém pracoval. Po definitivní porážce Napoleona v bitvě u Waterloo roku 1815 byl Champollion označen za velezrádce a hrozilo, že bude odeslán na galeje. V létě roku 1821 odešel z Grenoblu, později se vrátil zpět domů a plánoval odejít do Egypta.

Rosettská deska

Pojmenovaná podle města Rosetta při ústí Nilu. Toto jméno je tradiční označení černé žulové stély o výšce 114 cm a šířce 71 cm, na níž je ve 166 znacích zaznamenán text ve třech shodných verzích: dvou egyptských (v hieroglyfickém a démotickém písmu) a jednom řeckém překladu. Konfrontace řeckého překladu s do té doby nečitelným hieroglyfickým textem umožnila rozluštění hieroglyfů.

Desku našel 15. července 1799 francouzský důstojník dělostřelectva Pierre-François-Xavier Bouchard při opevňovacích pracích u pevnosti Fort Jullien v rámci napoleonské výpravy do Egypta. Je do ní vytesán nápis kněze děkujícího roku 196 př. n. l. králi Ptolemaiovi V. Epifanovi. Jde vlastně o „kopii“ dekretu, kterým synoda zahrnula panovníka poctami v devátém roce jeho panování. V té době byla v Egyptě úředním jazykem řečtina.

Text zapsaný pomocí démotického písma se podařilo rozluštit roku 1814 britskému egyptologovi T. Youngovi. Později pak pomocí desky rozluštil Jean-François Champollion hieroglyfické písmo, přestože deska je poškozená právě v části s hieroglyfy.

Deska je od roku 1802 uložena v Britském muzeu v Londýně, protože po prohrané námořní bitvě u Abukiru ji museli Francouzi Angličanům odevzdat. Egyptané desku považují za součást národního bohatství a chtěli by ji získat zpět, mezinárodní právo již však tehdejší nálezy klasifikuje jako vlastnictví současných majitelů.

5.6 Staroegyptská literatura

Vlastní životopis sinuhetův

Krátká autobiografická povídka se třemi písňovými vložkami.

Příběh pochází z doby Střední říše a svou formou napodobuje v této době velmi oblíbený specificky egyptský literární žánr životopisu. Sinuhet vystupuje jako prototyp loajálního úředníka za vlády Amenemheta I., po jehož násilné smrti z obav o svůj život prchne do ciziny. Zde prožívá mnohá dobrodružství, dosáhne uznání i bohatství, stále však touží po návratu domů a po příležitosti sloužit u dvora novému panovníkovi. Amenemhetův nástupce se doslechne o Sinuhetově oddanosti a vyzve ho k návratu; zanedlouho jej také skutečně s nebyvalými počty přijme jako nejpřednějšího z dvořanů.

Texty pyramid

Soubor zaříkadel a úvah, je založen na bohaté mytologii, na rozvinutém náboženství a na kultu smrti. Je to jakýsi průvodce mrtvého na onom světě. Nacházejí se tam rady pro zesnulého, co má dělat při určitých situacích v podsvětí.

Jedná se o předchůdce tzv. Knihy mrtvých

Knihy mrtvých

Hlavním účelem Egyptské knihy mrtvých bylo poskytnout mrtvému sbírku zaříkadel, která měla zajistit bezpečný přechod do posmrtného života a pohyb v záhrobí. V zaklínadlech dominoval kult Usira. Cílem bylo ztotožnění s tímto bohem, protože právě Usir rozhodoval o způsobilosti k posmrtnému životu. Texty poskytují cenné rady o tom, kdy a kam mají být umístěny amulety při mumifikaci, vyjadřují představu Egyptů o posmrtném životě.

Nejdůležitější kapitolou Knihy mrtvých je asi kapitola 125, která popisuje závěrečný soud mrtvého před Usirem. Zde je obsažen i morální kodex starého Egypta.

Achnatonův hymnus na Slunce - skladba, jejímž autorem je Amenhotep 4 (Achnaton). Je to oslava určená slunci (bohu Atonovi).

Další díla: Chvalozpěv na Nil, Naučení vezíra Ptahhotepa, Napomenutí egyptského mudrce, Stížnosti výmluvného venkovana, Rozhovor muže s vlastní duší, Chvála mudrců a knih, Nářek Ěsety a Nebthety nad Usírem

6. Česká egyptologie

6.1 Vznik Československého egyptologického ústavu

Česká egyptologie má své nejranější kořeny již na konci středověku v roce 1490, kdy Egypt navštívil Bohuslav Hasištejnský z Lobkovic. Byl to český humanistický básník. Jako druhý do Egypta zavítal v roce 1492 Martin Kabátník z Litomyšle, tento muž byl členem poselstva Jednoty bratrské a putoval přes Jeruzalém až do Egypta. Po té následoval Krištof Harant z Polžic a Bezdružic. Tento misionář působil v Egyptě několik let bohužel se dochovaly jenom jeho značně poškozené deníky a další literárně zpracované poznatky se bohužel

nedochovali. Po nich Egypt navštívilo několik dalších cestovatelů například: Václav Remedijs Prutký, Václav Matěj Kramerius. Na začátku 20.st. do Egypta zavítal Jan Kmínek-Szedlo. Tento muž je dnes považován jako za prvního Českého egyptologa.

Jako prvního skutečně ryze Českého egyptologa můžeme považovat až Františka Lexu, jenž stál u vzniku Československého egyptologického ústavu a byl to profesor dalších významných českých egyptologů, mezi něž patřili Jaroslav Černý, Zbyněk Žába, Miroslav Verner. První počátky egyptologie na UK byly těsně po vzniku Československé republiky roku 1918, když byla ustanovena katedra orientalistik na které začal od roku 1919 F. Lexa bezplatně přednášet egyptologii. Lexovi přednášky měli jistě značný úspěch, protože o egyptologii se začalo zajímat stále více studentů a roku 1922 se stal mimořádným profesorem egyptologie a pomalu vybudovával živnou půdu pro jeho studenty, kterých stále přibývalo a od roku 1927 se stal již řádným profesorem samostatného egyptologického semináře Univerzity Karlovi v Praze. Po začátku 2. světové války byli vzhledem k nacistické okupaci a uzavření vysokých škol veškeré snahy a studia našich průkopníků egyptologie značně pozastaveny. Po skončení války už mohli nejvýznamnější Lexovi studenti úspěšně dokončit svá studia a pokračovat dále ve své kariéře. Lexu nejvíce zaujal svým nápadem Zbyněk Žába a to vybudovat Československý egyptologický ústav. Tato myšlenka se začala velice brzy realizovat a díky výborným kontaktům J. Černého a F. Lexy a jistě i Z. Žáby, jenž pobýval v Egyptě po dva roky jako učitel Českého jazyka, přibyl nápad vybudovat ústav se sídlem nejen v Praze, ale také i v Káhiře. A tak v roce 1958 Žábovy vynikající organizátorské schopnosti Lexovy kontakty v politických kruzích a v samotném vedení UK a společné kontakty v Egyptě dali vzniknout Československému egyptologickému ústavu se sídlem v Praze a v Káhiře. František Lexa se stal jeho prvním ředitelem. Nově vzniklý ústav byl zapojen do záchraných prací UNESCO a získal koncesi ve výjimečné oblasti na archeologické památky a překvapení, v samotném srdci pyramidových polí v Abusíru. Nejtěžší obdobím si ústav prošel v 70. letech, kdy zesnul Z. Žába a náhle po Žábovi i F. Váhala. Ředitelem ústavu se stal Miroslav Verner a zbyl v ústavu prakticky sám a ústav byl odsouzen ke zrušení, ale M. Vernerovi se podařilo ústav udržet. I když to jistě bylo velice těžké M. Verner to dokázal a jemu dnes vděčíme za prestižní pozici Českého egyptologického ústavu ve světě.

6.2 Průkopníci egyptologie v Čechách

Jan Kmínek-Szedlo

***1828-1896**

Jako prvního českého egyptologa můžeme považovat Jana Kmínka-Szedla. Tento muž studoval na filozofické fakultě univerzity v Praze. V revolučním roce 1848 se účastnil bojů na barikádách v Praze, po té byl nucen jít do armády, jež opustil v Itálii. V Itálii si změnil své české jméno na italské Giovanni Kmínek-Szedlo. Roku 1866 se rozhodl usadit ve městě Boloň, kde se rozhodl věnovat samostudiu egyptologie. Když se město rozhodlo vybudovat své městské muzeum, tak panu Kmínkovi-Szedlovi bylo nabídnuto místo v muzeu, kde se staral o egyptské sbírky. Po několika letech práce průvodce v muzeu napsal svou první knihu Velký sarkofág městského muzea v Boloni. Tato kniha byla údajně odbornou veřejností dobře přijata a to Kmínkovi-Szedlovi otevřelo cestu na Boloňskou univerzitu, kde byl v roce 1878 jmenován docentem egyptologie. O panu Kmínkovi-Szedlovi je toho známo velmi málo, ale dochovalo se nám, že ještě v roce 1845 vydal katalog egyptské sbírky Boloňského muzea.

František Lexa

*1876-1960

František Lexa se narodil v Pardubicích. Jeho otec byl právník, který v Pardubicích působil až do 80let 19. století, když se celá rodina odstěhovala do Prahy. V Praze František Lexa vystudoval gymnázium v Žitné ulici. Mezi jeho učitele například patřil i Alois Jirásek. Po úspěšném zakončení gymnázia Lexa studoval na tehdy Karlo-Ferdinandově univerzitě v Praze matematiku a fyziku a také navštěvoval filozofické přednášky profesora T.G. Masaryka. Po studiích Lexa krátce vyučoval na malostranském gymnáziu, na gymnáziu v Hradci Králové, středoškolskou matematiku a fyziku při této práci se začal orientovat na studium filozofie a psychologie, od těchto zájmů už to byl jenom krůček k zájmu o původ písma a proto se začal zajímat o staroegyptské písmo. Okolo roku 1905 se začal jako samouk učit staroegyptštinu a sám přeložil jednu stranu z Knihy mrtvých. Tento překlad se dostal až k profesoru orientalistiky Rudolfu Dvořákovi, který ho doporučil ke studiu egyptštiny u profesora Adolfa Ermana, a tak se roku 1907 Lexovi podařilo získat stipendium na univerzitě v Berlíně a roku 1908 studoval démotštinu ve Štrasburku. Po návratu do Čech musel Lexa opět jít z finančních důvodů za katedru malostranského gymnázia. Tehdy již začal pracovat na své habilitační práci O poměru ducha, duše a těla u Egyptanů Staré říše, kterou kvůli první světové válce byl nucen vydat až po jejím skončení. Po skončení první světové války se v nově vzniklém Československu silně projevoval zájem o blízký východ, a tak byla na Karlově univerzitě zřízena katedra orientalistiky. Na nově vzniklé katedře měl Lexa od roku 1919 možnost bezplatně přednášet egyptologii ovšem jako soukromý docent. V této době vydával řadu knih, které měly velkou popularitu a veřejnost projevovala velký zájem o dějiny Starověkého Egypta, například v této době vydal Lexa knihu Staroegyptské čarodějnictví jež zaznamenalo ohromný úspěch. Tyto Lexovi knihy měli nemalý vliv a pravděpodobně proto byl vytvořen roku 1927 na Karlově univerzitě samotný egyptologický seminář a František Lexa se již stal řádným profesorem. F. Lexa i nadále hojně publikoval a připravoval se na vydání své kompletní mluvnice démotštiny. Lexovi hodiny se stávali stále oblíbenější a vyvrcholilo to tím, že Lexa byl zvolen jako děkan filozofické fakulty univerzity Karlovi. Bohužel, i když byla egyptologie jakkoliv populární univerzita si nemohla dovolit více zaměstnanců zabývajících se tímto oborem. V letech 1938-1950 František Lexa vydával svou dlouholetou práci a světu představil svou učebnici démotštiny, která ho dostala mezi největší světové špičky egyptologie. Františka Lexu velmi inspiroval zajímavou myšlenkou Zbyněk Žába a to vytvořit na Karlově univerzitě Český egyptologický ústav se sídlem nejen v Praze ale i v Káhiře. Lexa díky svým dlouholetým známostem a se styky i v politice rychle získal podporu a nejen díky jeho zásluze byl vybudován Český egyptologický ústav a František Lexa se stal 1.10.1958 ředitelem ústavu. F. Lexa, ale nebyl jenom egyptologem, byl to také vášnivý turista. Rád chodil na dlouhé túry, výlety a procházky. Byl po této stránce velice zdatný. Lexa miloval přírodu a Čechy procestoval křížem krážem. Procestovali České i Slovenské hory a miloval i Bulharsko, kam velmi rád jezdil. Jistě si při těchto procházkách výborně dokázal odpočinout od všedního, rušného pražského života. Je až neuvěřitelné, že František Lexa se do Egypta dostal až v roce 1930 a po druhé se do Egypta dostal až v roce 1956 jako člen Československé kulturní delegace. František Lexa dál působil v ústavu až do své smrti a věnoval prakticky celý život lásce ke Starověkému Egyptu. Lexa vstoupil do dějin jako jeden z největších Egyptologů a odborníků na démotštinu, jako výjimečná osoba, která proslavila a položila základy České egyptologii.

Jaroslav Černý

***1898-1970**

Jaroslav Černý se narodil v Plzni. Bohužel o jeho dětství je toho známo velice málo, ale o jeho dalším životě je toho už známo mnohem více. Víme, že v letech 1917-1922 studoval v Praze na Karlově univerzitě filozofickou fakultu již v této době chodil na přednášky F. Lexy. V roce 1922 se stal doktorem filozofie. Po ukončení studií musel z existenčních důvodů pracovat jako úředník v Živnobance. V roce 1925 odjel do Egypta na stipendijní pobyt, kde díky kontaktům F. Lexy mohl působit na Francouzských archeologických výzkumech a projektech. V těchto letech se účastnil úplné katalogizace egyptských památek v Káhírském muzeu. V letech 1929-1939 střídavě působil v Praze a v Káhiře. Na Karlově univerzitě střídavě přednášel, ale kvůli nedostatku financí na UK pro orientální katedru nemohl být trvale zaměstnán jako další profesor, protože toto místo patřilo F. Lexovi. Opět jistě nemalou zásluhu F. Lexy a jistě už vlastním vybudovaným kontaktům a získaným přátelům se mohl v roce 1930 zúčastnit vykopávek Francouzského eg. Ústavu ve starověké dělnické vesnici poblíž Údolí králů dnes nazývané jako Dér el-Medína. Tato dělnická vesnice je velice zajímavá archeologická oblast, která nám hodně vypovídá o životě tehdejších "královských dělníků". Po začátku druhé světové války působil v Egyptě jako Československý kulturní rada pro exilovou vládu, protože byl zastížen správou o okupaci právě v Káhiře, tak byl nucen tam zůstat. V této době procestoval Egypt křížem krážem a to mu přineslo velice důležité informace, které se velice hodily v budoucnu při vybírání lokality pro koncesi Č.eg. ústavu. Od roku 1943 pobýval v Aglii. Těsně po válce se Černý vrátil zpět do Čech a přednášel egyptologii na Karlově univerzitě, ale na katedře orientalistiky nebilo více míst pro výuku egyptologie a tak se musel po volném místě poohlédnout jinde. V roce 1946 byl jmenován profesorem egyptologie na Universitě College v Londýně. Bohužel v roce 1948 mu nová komunistická Československá vláda odebrala české občanství. To vněm však nikdy nevyvolalo odpor k Českému státu a nikdy už nepřijal občanství žádné jiné země a svoji vysoce ceněnou egyptologickou knihovnu, jež byla jednou z nejrozsáhlejších soukromých knihoven v oboru egyptologie, odkázal ČSR eg. ústavu. Na konec byl jmenován v roce 1951 profesorem egyptologie v Oxfordu, kde působil až do své penze. Dále přednášel i na dalších univerzitách po celém světě například: v USA na univerzitě ve Philadelphii, také v Providence a na univerzitě v Německu v Tübingen. Jaroslav Černý byl velmi uznávaným egyptologem a dostalo se mu mnoha ocenění a uznání například byl jmenován členem Britské akademie věd a byl členem egyptologických institucí v Londýně, Paříži, Bruselu a v Káhiře. Jaroslav Černý byl specialistou na hieratické písmo, novoegyptštinu a byl specialistou na Egyptskou filologii, náboženství a další. Jaroslav Černý je jednou z největších postav světové egyptologie.

Zbyněk Žába

***1917-1971**

Zbyněk Žába se narodil v Doubravících. Úspěšně absolvoval gymnázium v Hradci králové. Po ukončení gymnázia byl přijat ke studia klasické filologie ovšem bylo to v době těsně před začátkem 2 světové války, takže brzy následovalo uzavření vysokých škol, ale i když se po skončení války Žába vrátil ke studiu filologie velice brzy si obor změnil na egyptologii. K jeho profesorům patřil František Lexa a na krátkou dobu také Jaroslav Černý jehož přednášky o novoegyptštině a hieratice Žábu velice zaujali. Svá studia ukončil v roce 1949 obhajobou doktorské disertační práce. Po studiích působil po boku F. Lexy jako docent egyptologie. V letech 1955-57 působil na Káhírské univerzitě jako učitel češtiny, aby posílil

výuku češtiny na Káhirské univerzitě. Možná již při tomto pobytu , nebo dříve dostal Žába nápad vybudovat Československý egyptologický ústav Univerzity Karlovi , který by sídlil nejenom v Praze , ale také v Káhiře. Po svém návratu svou myšlenku předložil F. Lexovi , jenž byl touto myšlenkou velmi zaujat a nadšen. A v roce 1958 byl v Praze vytvořen Č.eg. ústav a o několik měsíců později bylo založeno trvalé sídlo i v Káhiře. V roce 1959 byl již Zbyněk Žába jmenován profesorem egyptologie a v roce 1960 se po smutné události smrti Františka Lexy stal ředitelem ústavu. V 60. letech pod jeho vedením začali výzkumné práce v Abusíru, které osobně Žábovi doporučil J. Černý tehdy již profesorem v Oxfordu a práce započali výzkumem hrobky vezíra Ptahšepsese . Povolení pro práce v Abusíru bylo „na stole“, když Egyptská vláda požádala UNESCO o pomoc při záchraně památek v Núbii, kde se začala budovat velká Asuánská přehrada. Žába byl členem každé výpravy a horlivě se snažil stihnout vše co měla Č.eg. expedice za úkol, z mapovat a prozkoumat, i když to občas bylo nesmírně náročné. Č.eg. ústav se na tomto úkolu podílel od roku 1961-65 a výsledky byli velice významné a pomohli utvořit jméno Č.eg. ústavu. Po ukončení výzkumných prací se velice rychle Žábův tým pustil do práce v Abusíru. Žába střídavě přednášel na Karlově univerzitě nebo pracoval na vykopávkách. Žába byl ovšem velmi výborným a talentovaným filologem věnoval se překladům skalních nápisů objevených československou expedicí v Núbii, zpracovával astronomické znalosti starých Egyptanů a také přeložil mnoho textů. Žábu osobně nejvíce zaujala nejstarší období starého Egypta a to předdynastické období a Stará říše. Žába byl velice talentovaný lingvista, to také vyžadoval i po svých studentech , aby neměli problémy pracovat se zahraniční literaturou, i s cizinci a samozřejmě kvůli samotnému překladu a nauce hieroglyfů je potřeba mít cit pro lingvistiku.

František Váhala

***1911-1974**

František Váhala se narodil v Novém Jičíně. Po 2. světové válce navštěvoval egyptologické přednášky F. Lexy , J. Černého, Z. Žáby. Od 1. 10. 1962 se stal členem Československého egyptologického ústavu Univerzity Karlovi , od roku 1971 byl jmenován jeho vedoucím. V letech 1964 a 1965 se zúčastnil expedic do Núbie , kde se věnoval práci na dokumentování skalních kreseb a nápisů na československé koncesi v programu UNESCO a vedl vykopávky na mohylovém pohřebišti ve Wádí Qitnė a v Kalábše. V letech 1968, 1970 a 1974 byl členem expedic Českého egyptologického ústavu do Abúsíru, provádějících vykopávky v Ptahšepsesově mastabě. František Váhala vedl již desátou expedici do Egypta. F. Váhala se zabýval studiem skalních kreseb na území Dolní Núbie , jejich významem a jejich motivy , které byli mnohdy jistě velkým oříškem. F. Váhala zemřel velmi náhle v době , kdy to nikdo neočekával.

Miroslav Verner

***1941**

Miroslav Verner se narodil v Brně. Svě dětství prožil ve Štítech na severní Moravě. Gymnázium studoval v Králíkách. Po ukončení gymnaziálního studia se M. Verner hlásil ke studiu orientalistiky na UK, ovšem kvůli politickým důvodům to nebylo možné a pak musel jít manuálně pracovat. Po dvou letech dostal od „šéfů“ doporučení k dalším studiím. Roku 1960 se přihlásil na studium Orientalistiky a dějin Předního východu. Úspěšně složil zkoušky a byl zařazen na nově otevřený obor egyptologie. V této době bylo na studium Egyptologie přijato šest studentů. Když M. Verner nastoupil na studium, tak bohužel těžce onemocněl a byl nucen pobývat dlouhou dobu v motolské nemocnici a později v domácím léčení. Když už to vypadalo nejhůř, že bude M. Verner nucen studia ukončit, tak se rozhodl pustit do

samostudia a dnes se dá říci, že velice úspěšně i přes přednáškové absence dokázal velmi dobře obstát u zkoušek. Roku 1964 se M. Verner dostal poprvé do Egypta a to jako účastník v Československé koncesi programu Unesco záchrany památek Núbie. Jistě to muselo být velmi těžké v době, kdy se ještě musel léčit, být v nemilosrdných saharských podmínkách. Po návratu z Egypta se v roce 1965 úspěšně obhájil diplomovou práci Veřejné sbírky staroegyptských památek v ČSSR a od roku 1966 byl v ústavu zaměstnán jako odborný asistent. V roce 1969 získal titul PhDr. Od roku 1971 začal přednášet na univerzitě egyptologii. V těchto letech, po pádu vojsk Varšavské smlouvy, bylo ČSR pod vlivem přísné normalizace. Jistě to muselo být velice těžké období mnoho kolegů bylo nuceno opustit ústav a v roce 1974 zemřel náhle F. Váhala a M. Verner zůstal v ústavu jako jediný egyptolog a byl pověřen dočasným vedením ústavu. Od roku 1976 vedl vykopávky v Egyptě v Abusíru. I přes všechny problémy se M. Verneru podařilo zůstat v čele ústavu a podařilo se mu ho zachránit a od roku 1981 se stal jeho oficiálním ředitelem a zůstal v jeho čele až do roku 2000. Miroslav Verner vede výzkumné práce v Egyptě od roku 1976. Působí jako hostující profesor na univerzitě v Hamburku a ve Vídni. Dále vydal mnoho vědeckých publikací a studií, natočil mnoho televizních dokumentů. Miroslav Verner je jednou z největších postav České egyptologie, věnoval práci pro Č.eg. ústav prakticky celý život a přivedl k egyptologii i mnoho dalších odborníků, které jistě inspiroval a jistě ještě inspiruje další.

6.3 Záchrana památek v Núbii – UNESCO

1961-1965

Na konci 19.st. chtěla Velká Británie, stále ovládající Egypt jako kolonii, spoutat Nil a tím i získat možnost efektivnějšího využívání jeho síly a samozřejmě z toho plynoucích zisků. Tak v roce 1889 byla započata práce na tzv. Nízké asuánské přehradě (staré), tato přehrada byla dokončena roku 1902. Hráz je pojmenována podle vesnice jménem Asuán poblíž prvních nilských kataraktů. Hráz byla původně vysoká 54 metrů a dlouhá 1900 metrů. Bohužel hráz nebyla schopna pojmout všechnu vodu a byla ještě dvakrát navyšována ovšem to stále nestačilo na zkrocení živlu, jenž se nazýval Nil, o každoročních záplavách v technicích pracujících na hrázi stále vzrůstal strach až roku 1946 téměř přetekla a bylo rozhodnuto o stavbě nové hráze.

V 50 letech 20.st. se v moderním Egyptě k moci dostal muž jenž se jmenoval Gamál Násir. Celý arabský svět vzhlížel k Násirovi mnohdy i jako k prorokovi a respektovali ho všechny arabské země. Násirova domácí politika musela jít všem ostatním zemím příkladem nejen v budování armády, ale také po ekonomické stránce. Díky konfliktu s Izraelem měl Egypt velkou podporu SSSR a Násir vedl Egypt na cestu směrem k Moskvě, ale naštěstí to nikdy nedošlo tak daleko, aby byl Egypt přímo pod vlivem Moskvy. I když kvůli přátelství těchto dvou zemí byl Egypt značně kritizován, Egypt se rozhodl po vzoru SSSR zkrotit přírodu a maximálně ji využít. Nová stavba se začala budovat asi o 6KM na jih od původní hráze. Na její stavbu bylo využito žuly z místních lomů, kde se už ve starověku těžila ve velkém. Přehrada se začala pomalu napouštět již v průběhu stavby. To znamenalo velké ohrožení nejen pro obyvatelstvo, které bylo z ohrožených oblastí vystěhováno a následně přesunuto do nově vybudovaných vesnic, ale také pro památky. Již od roku 1902 býval v každý rok pravidelně zaplavován chrám na ostrově Philae. Z počátku to dokonce vypadalo, že voda chrámu prospívá, ale následné zvyšování hráze už chrám pomalu začalo ohrožovat. Jakmile bylo rozhodnuto o vybudování nové hráze bylo jasné, že vody přehrady pohrbí mnoho významných památek, které bylo potřeba zachránit a tak se Egyptská vláda rozhodla požádat

o pomoc UNESCO a rozjel se jeden z největších záchraných projektů v dějinách. Na záchraně památek se podílelo mnoho států např.: Francie, Velká Británie, USA, Itálie a samozřejmě ČSSR.

ČSSR vláda se jako jedna z prvních rozhodla reagovat na danou výzvu a do Egypta byla vyslána československá expedice. Egyptská vláda rozhodla, že náš ústav pod vedením Zbyňka Žáby, bude působit v oblasti horního Egypta v Núbii, kde byla většina ohrožených památek. Celkem bylo do Egypta za tímto účelem vysláno pět expedic. Bohužel se ČSR v této době ocitlo v ekonomické krizi a na výzkumy v Abúsíru nezbývalo moc peněz možná tedy bylo velké štěstí, že v této době byla nabídnuta ČSR účast na záchraných pracích v programu UNESCO. Koncese ústavu byla rozdělena asi na dvě padesáti KM působiště v nilském údolí. V severní koncesi se pracovalo hlavně v oblasti Kalábši a jižní koncese byla mezi Naga el-Dóm až po Naga Abú Šanak. Naši vědci dále prozkoumali římskou pevnost v Kertásí a jižní chrám v Táfě a pohřebiště ve Wádí Qitně. Mezi nejvýznamnější úkoly patřilo zdokumentovat skalní kresby a malby jež zde byli od prvních dynastií až po římskou dobu. Zbyněk Žába jako vynikající filolog se tímto tématem a dokumentací hluboce zabýval a vydal několik publikací na toto téma. Celkem bylo zaznamenáno na 243 skalních nápisů. Ty to nápisy jsou jedinečné tím, že obsahují různé údaje z různých dob a jsou psány i různými kmeny tudíž jsou neskutečně důležité pro studium vývoje tehdejší společnosti a kultury.

6.4 Současné působení ústavu

Vědecko-výzkumný záměr Výzkum civilizace starého Egypta

Výzkumná činnost se v rámci výzkumného záměru soustředí na zkoumání civilizace starého Egypta jako celku, zejména pak na základě nově objevovaných archeologických pramenů. Sleduje vývoj staroegyptské společnosti v celých jejích dějinách a v širším kontextu vývoje okolních oblastí. Zároveň věnuje pozornost kulturnímu odkazu starého Egypta a záchraně egyptských památek. Součástí řešení je velký počet výstupů ve formě vědeckých monografií a studií, populárně-naučných publikací i dalších aktivit (výstav, vystoupeních ve sdělovacích prostředcích, atd.).

Návštěvnícká graffita na lokalitě Abúsír

Návštěvnícká graffita představují důležitý historický pramen pro poznání vývoje kulturní identity starých Egyptanů. Jsou to krátké nápisy, které zanechali na významných stavbách, často monumentálních hrobkách, jejich návštěvníci, a to mnohdy o řadu generací později po vzniku památky. Výzkum návštěvníckých nápisů, tzv. graffiti, která jsou charakteristická pro dobu Nové říše, by měl doplnit naše znalosti o tomto typu písemných pramenů. Tento projekt je zaměřen na shromáždění a zpracování, tj. přepis, překlad a digitalizaci, návštěvníckých graffiti Nové říše v Abúsíru, a to publikovaných i nepublikovaných (tj. uložených v archivech vědeckých institucí). Cílem je vytvořit ucelený soubor textů, přístupný v digitální podobě, a především jej analyzovat. Výsledkem bude databáze graffiti, jejich překlad a analýza takto vzniklého korpusu. Jako výstup je plánována série článků v odborných časopisech, a podklady pro přípravu rukopisu monografie o abúsírských návštěvníckých graffitech.

Amarna jako křižovatka starověkého světa

Amarnské dopisy, společně s dalším materiálem korespondenčního charakteru, představují unikátní pramen pro poznání politického, kulturního a společenského uspořádání oblastí tvořících severní provincie Egypta v době Nové říše (asi 1543-1080 př. n. l.). Naším cílem je revidovat staré interpretace amarnských dopisů, stejně jako přinést nový a komplexní pohled nejen na samotný korpus, ale i na povahu a rozvoj vztahů Egypta a jeho předovýchodních partnerů ve 2. polovině 2. tisíciletí př. n. l. Stěžejními tématy předkládaného projektu tak jsou následující: kolacionování tabulek Amarnského archivu, jazyk dopisů a jeho obecné aspekty, periferní akkadština jako dorozumívací prostředek, politické a společenské uspořádání regionu, vliv Egypta na kulturní vývoj předovýchodní oblasti a vztahy Egypta a Předního východu v průběhu pozdní doby bronzové.

Výzkum egyptské Západní pouště

Cílem projektu je pokračování českých výzkumů v egyptské Západní poušti, které byly doposud financovány výhradně ze soukromých zdrojů. Během posledních tří let česká expedice zkoumala téměř neznámou oázu El-Hajez. Nejstarší námi zjištěné doklady lidské přítomnosti jsou 500 000 let staré, hlavního rozkvětu dosáhla tato oblast v době starověkého Egypta a Egypta v době římské. V rámci prvních sezón byla zmapována základní struktura osídlení, provedena datace lokalit, analýza jejich struktury a základní výzkum jednoho z pohřebišť. Hlavní horizonty osídlení představují doba kamenná a doba římská. Na konci roku 2005 se podařilo objevit první doklady osídlení z doby stavitelů pyramid (3. tis. př. Kr.) a kompletně zachované osídlení z doby počátků křesťanství. Zatím naprosto neznámá je antropologie populací, které zde kdysi žily. Mezi doposud největší objevy patří podzemní zavlažovací systémy dlouhé desítky kilometrů, které umožnily zemědělství v celé oblasti oázy. Projekt je nadále plánován jako multidisciplinární a pokračuje ve využívání nejmodernějších metod a postupů včetně archeogenetiky, satelitního snímkování a GPS mapování. Kromě vědeckých cílů usiluje projekt o dokumentaci a zachování světového kulturního dědictví. Jeho vědecké poznatky budou mmj. i nadále využívány ve výuce vysokoškolských studentů, popularizaci vědy a prezentaci na internetu.

7. Nejvýznamnější místa

7.1 Alexandrie

Město založil v dubnu roku 331 př. n. l. Alexandr Veliký v místech, kde kdysi stával námořní přístav pro obchod s egejskou oblastí využívaný za vlád egyptských panovníků Tutanchamona a Ramesse II. Alexandrie byla vybudována podle projektu architekta Deinokrata z Rhodu jako typické antické město, stala se novým centrem Egypta a po rozpadu Alexandrový říše sídelní metropolí ptolemaiovské dynastie. Ptolemaios I. také nechal do Alexandrie přenést tělo svého mrtvého vojevůdce. Z pohledu Řeků ovšem Alexandrie neležela v Egyptě, ale „u Egypta“, což ptolemaiovským panovníkům umožnilo oprostít se od faraonské tradice, vládnout Egyptu a přitom zůstat příslušníky antické civilizace s výraznými mocenskými ambicemi v řeckém světě. Byla především přístavním obchodním městem otevřeným směrem k severu a současně umožňujícím přes kanál spojující Nil s Rudým mořem i přístup k dále ležícímu Orientu. Město hlavním střediskem helénistického světa.

Alexandrijské múzeum s proslulou knihovnou, která uchovávala až 700 000 svazků, se stalo centrem vědeckého bádání a vzdělanosti, v němž působili významní učenci z celého antického Středomoří. O významu města vypovídá i stavba majáku na ostrově Faru naproti alexandrijskému přístavu, počítaného mezi sedm divů světa. Ptolemaiovskou vládu ukončilo dobytí Egypta císařem Oktaviánem Augustem a následná sebevražda královny Kleopatry VII. v roce 30 po Kr. Alexandrie se tak dostala pod římskou nadvládu.

Dnes má Alexandrie přes pět milionů obyvatel a tvoří jedno z hlavních turistických center, zaměřuje se především na egyptskou klientelu.

7.2 Heliopolis

Iunu bylo starověké dolnoegyptské město v 13. nomu na východním břehu Nilu nedaleko Mennoferu, po celé období starověku jedno z nejvýznamnějších v Egyptě, v době Nové říše největší egyptské město vůbec; pro svou polohu bylo přirozenou branou pro styk Egypta s ostatními starověkými kulturami Předního východu. Bylo hlavním střediskem slunečního kultu. Dnes je zde neúplně prozkoumaná archeologická lokalita na severovýchodním předměstí současné Káhiry s názvem Heliopolis.

Starověký egyptský název je odvozen od názvu *iun* označujícího posvátný sloup nebo pilíř, který byl součástí kultu zde uctívaných slunečních bohů Rea a Atuma. Tento předmět je také hieroglyfickým znakem sloužícím pro zápis jména města. V bibli je Iunu označováno jako On.

7.3 Gíza

Pyramidové pole v Gíze

Královské pohřebiště v Gíze, kde odpočívají stovky úředníků a významných osobností 4. dynastie, je dnes součástí velké Káhiry. Tyto tři pyramidy jsou součástí komplexu, který obsahuje několik chrámů a menší pyramidy, které byly pravděpodobně určeny pro ženy králů. Podivné je však, že se v žádné z těchto pyramid nikdy nenašla žádná těla zemřelých. Když v 9. století vstoupila do Cheopsovy pyramidy výprava zorganizovaná arabským chalífou a za největších obtíží prozkoumala královu hrobku, našla velkou kamennou rakev prázdnou, aniž na ní byly známky předchozího porušení.

Chufuova neboli Cheopsova pyramida

Stavba vysoká 137 metrů (původní výška byla dokonce 146 m) ohromuje návštěvníky již několik tisíc let a překonává lidské chápání. Těžká stavba vážící celkem přes 6 milionů tun. Celá stavba byla obložena bílým, leštěným vápencem a díky tomu nádherně zářila v poledním slunci. O celé obložení již bohužel přišla a ne jeden dům v Káhiře se může pochlubit stavebním materiálem použitým právě z pyramidy. Pyramida vždy vzbuzovala úžas, úctu a zároveň i pochybnosti, zdali je vlastně dílem lidských rukou. Složitý systém místností v podzemní i nadzemní části patří k vrcholným dílům staroegyptského, ale i starověkého umění. Králova komora, v níž byl faraón pravděpodobně pohřben, aby odolala obrovským tlakům zejména při zemětřeseních, byla celá postavena z červené žuly a také především díky důmyslné konstrukci pěti odlehčovacích komor, nad jejím stropem. Až na několik drobných trhlin strop přečkal více než čtyři a půl tisíciletí bez vážnějších problémů.

Chefrénova (Rachefova) pyramida

Tato pyramida je vzdálená asi 160 metrů od Cheopsovy pyramidy, má výšku 136,6 metrů a na špičce je ještě vidět zbytek původního povrchu. Při pohledu z dálky vypadá prostřední z gízských pyramid jako nejvyšší i když byla původně o 3 metry nižší než Cheopsova. Stojí však na výše položeném místě, má o něco strmější sklon a lépe dochovaný vrcholek. Její původní jméno znělo – Velký je Rachef. Pyramida je postavena na skalnatém výběžku, který zvyšuje stabilitu jádra. Po Rachefových ostatcích či zbytcích pohřební výbavy se nedochovalo ani stopy. Umístění i poměrně jednoduchá konstrukce napovídá, že stavitelé se chtěli vyhnout komplikacím provázející stavbu technicky náročného systému v Cheopsově pyramidě.

Menkaureova pyramida

Leží 200 metrů od Chefrénovy pyramidy. Je 62 metrů vysoká a délka její strany činí 108 metrů. Tato pyramida se však na rozdíl od svých předchůdců mohla chlubit obložením ze žuli, což jí jistě umožnilo působit stejně elegantně jako její sousedé. Zbytky žuli se dodnes nachází u jejích základů. Pyramida je postavená nejdále od nilského údolí. Svými rozměry a částečnou nedokonalostí jako by předznamenávala blížící se konec 4. dynastie. V souvislosti s panovníkovou předčasnou smrtí zůstala nedokončena. Z velké části byla narychlo dokončena ze sušených cihel.

Sfinga

Představuje kolosální sochu ležícího lva s hlavou muže. Je jistě na celém světě nejznámějším egyptským monumentem, nalézá se vedle Cheopsovy pyramidy a pozorně stráží město mrtvých. Nechal ji prý postavit faraón Chefrén a pravděpodobně její hlava je jeho portrétem. Byla vytesána z úlomku skály a je 21 metrů vysoká a 74 metrů dlouhá. Původně byla zřejmě pokrytá sádrou a pomalována. Tělo bylo pomalováno načervenalou okrovou barvou, jejíž zbytky jsou také patrné na pokrývce hlavy. Nos se jí však postupem času částečně odlomil a vousy ztratila úplně. Povětšinou byla ve starověku zasypána pískem, přesto je poškozena jak povětrnostními vlivy, tak vandalizmem lidí, neboť v minulosti sloužila dokonce za cíl mameluckým dělostřelcům.

7.4 Mennofer

Mennofer (řecky – Memfis) bylo hlavní město starověkého Egypta v období Staré říše. Příležitostně plnilo roli sídelního města panovníků i později a po celé období egyptského starověku zůstávalo významným administrativním a vojenským centrem. V jeho okolí vznikly rozsáhlé nekropole dnes nazývané Sakkára a Abúsír. Archeologická lokalita odpovídající oblasti někdejšího města leží u dnešní vesnice Mít Rahína asi 30 km jihozápadně od nynějšího egyptského hlavního města Káhiry na západním břehu Nilu téměř na rozhraní nilského údolí a delty.

Podle tradice město a tamní velký Ptahův založil doposud historicky nedoložený první egyptský panovník Meni. Původní název města byl Inebuhedž – „Bílé zdi“, což poukazuje na opevněnou královskou rezidenci. Jádro někdejšího města s chrámem boha Ptaha se nacházelo pod současnou vesnicí, v průběhu staletí se centrum posouvalo směrem k západu k oblasti pyramidových komplexů. Podle zkráceného názvu jednoho z nich (komplex Pepiho I., *Men*

nefer Pepi – „Krása Pepiho je trvalá“) vznikl v období Střední říše název celého města – Mennofer.

Na lokalitě je identifikováno více než sto archeologických areálů. Dnešní pozůstatky pocházejí především z doby vlády panovníků Amenhotepa III., Ramesse II. a Ptolemaia IV.. K rozvoji města ovšem přispěli panovníci ze všech historických období.

7.5 Sákara

Nachází se na západním břehu Nilu na okraji Libyjské náhorní plošiny přibližně 30 km jižně od Káhiry. Sloužila jako nekropole významného staroegyptského města Mennoferu nepřetržitě od počátku egyptské historie až do konce starověku. Název lokality je odvozován od jména staroegyptského boha Sokara, tato etymologie však prozatím není prokázána. Na severu zdejší pyramidová pole sousedí s lokalitou Abúsír, na vzdálenějším jihu s lokalitou Dahšúr.

V Sakkáře jsou v současné době známy pyramidové komplexy několika králů a královen 3., 5. a 6. dynastie, mezi nimi zejména Džosera, Tetiho, Pepiho I. a II., a také pyramidy panovníků 8. dynastie Ibiho a 13. dynastie Chendžera. Lze předpokládat, že v méně prozkoumané jižní části lokality budou nalezeny další hrobky z doby pozdní Střední říše. Na stěnách pohřební komory posledního panovníka 5. dynastie Venise jsou poprvé doloženy Texty pyramid. Vedle královských pohřbů v pyramidách se v Sakkáře ovšem nacházejí také královské mastaby. Mimo mastabu panovníka Šepeskafa ze závěru 4. dynastie jde o hroby připisované panovníkům 1. dynastie, podle některých badatelů ovšem nepravé, přičemž skutečné hrobky byly vybudovány v Abydu a jen těžko identifikovatelné nečetné hrobky 2. dynastie, na nichž stopy plenění a pálení poukazují na možnost úmyslné devastace některých z nich.

Z pozůstatků dalších staveb se v Sakkáře nacházejí hroby významných soukromých osob z celého období starověkých dějin (mastaba Cejova, Ptahhotepova, Mererukova a Kagemního z doby 5. dynastie, hrobka Haremhebova z doby, kdy byl ještě soukromou osobou), pohřebiště posvátných býků Serapeum a řada jiných.

7.6 Dashur

Přibližně 40 km jižně od Káhiry se v délce více než 3 km táhne archeologická lokalita Dahšúr, která tvoří jižní část memfidského pohřebiště. Panovníci období Staré a Střední říše si Dahšúr zvolili k vystavění svých zádušních komplexů. Areál dnes působí poněkud nesourodě, neboť ne všechny pyramidy se zachovaly v dobrém stavu.

Pyramidy Staré říše byly vystavěny z kamene Lybijského masivu a obloženy jemným turským vápencem. Tyto kvalitní stavby přetrvaly dlouhá staletí a dochovaly se v poměrně slušném stavu. Dva zádušní komplexy z období Snofruovy vlády se nacházejí západně od hrobek panovníků 12. Dynastie. Kromě královských pohřebních komplexů bylo v areálu v období Staré říše také rozsáhlé pohřebiště hodnostářů, které se rozkládalo na rozhraní mezi pouštním platem a nilským údolím.

Ještě východněji, pod pouštním platem, byly objeveny zbytky "pyramidového města", jménem Džed-Snofru ("Snofru je pevný"), které patřilo ke dvěma Snofruovým pyramidám. Zřejmě v něm žily rodiny kněží, kteří zajišťovali královský zádušní kult.

Lomená pyramida

Snofru si ke stavbě své pyramidy v Dahšúru zvolil místo ležící kilometr od okraje plošiny, což nijak zvlášť neusnadňovalo přepravu materiálu. Tato tzv. Lomená pyramida za své nynější jméno vděčí tomu, že zhruba v polovině její výšky dochází k náhlé změně sklonu. Pyramida měla být původně vysoká 105,07 m, strana základny měla měřit 188,6 m. Pyramida nebyla stavěna na rostlé skále, ale na hlinitoštěrkové tafle. V průběhu stavby se pravděpodobně objevily na vnitřních stěnách trhliny a obavy o statiku stavby donutily stavitele k výraznému snížení sklonu (z téměř 53° na 43°). Tato pyramida je jedinečná rovněž tím, že má dva vchody - jeden ze severu, jak bylo za Staré říše zvykem, druhý ze západu.

Červená pyramida

Severněji položená pyramida je vzhledem ke své barvě svého jádrového zdiva nazývána Červená. Jejím prvním návštěvníkem byl italský cestovatel Pierre della Valle. Jedná se o první pravou pyramidu v tom smyslu, že sklon jejich hladkých stěn není v žádném místě přerušen. Sklon stěn (43°) je ve srovnání s pyramidami v Gíze poměrně mírný. Na rozdíl od Lomené pyramidy má Červená pyramida jediný vchod ze severní strany, z něž vede vzestupný koridor do dvou předsíní a pohřební komory. Místnosti jsou uspořádány v řadě za sebou, první dvě mají přečnčkovou klenbu. Vykradači hrobek, kteří při hledání skrytých pokladů pronikli až do pohřební komory, vykopali v zemi díru hlubokou více než čtyři metry. Snofruovy ostatky nebyly nalezeny ani v jedné ze dvou pyramid.

7.7 Fajjum

Oáza Fajjúm je oáza nacházející se západně od Nilu v nížině Libyjské pouště. Její rozloha je 180 km² a zdrojem vody je řeka Bahr Júsuf (Josefova řeka). V oblasti oázy se nachází jezero Karún se slanou vodou, jehož rozloha se vysycháním zmenšuje. Ve starověku byla tato oblast zdrojem zemědělských plodin pro obyvatele starověkého Egypta a později i obyvatele Římské říše. Název Fajjúm pochází ze staroegyptského výrazu Pa-Jóm, znamenajícího moře.

V období 5 450 – 4 400 př. n. l. se zde nacházela Fajjúmská kultura, která ovlivnila další kultury a vývoj Egypta. Ve starověku se během nilských záplav stávala tato oblast bažinatou a v lagunách žilo mnoho krokodýlů. Proto se hlavním božstvem oázy stal bůh Sobek. Během 12. dynastie (2 tisíce let př. n. l.) byla tato oblast zúrodněna a u vstupu do oázy v dnešním al-Lahúnu byla vybudována rezidence panovníků, z níž se zachovaly zbytky pyramidy Senusreta II. Za vlády Ptolemaia II. (309 - 246 př. n. l.) byly vysušeny zbývající bažiny a nově získaná půda byla rozdělena mezi vysloužilce řecké armády. Během období římské nadvlády plnila tato oblast úlohu "obilnice Říma".

V oblasti se také nachází jedna velká pyramida panovníka Senusreta I. Tato pyramida byla původně zamýšlena jako stupňovitá, ale v průběhu stavby byla přestavěna na dokonalou pyramidu. Za vlády panovníka se pyramida nestihla dokončit, tak ji dostavěl panovníkův syn Snofru. V této pyramidě se zachoval faraónův kult až do pozdní doby.

7.8 Amarna

Tel el-Amarna je dnešní název lokality ve středním Egyptě, která je významným archeologickým nalezištěm. Za vlády faraona 18. dynastie Amenhotepa IV. (tj. Achnatona, asi 1379-1361 př. Kr.) zde sídlil panovník a jeho dvůr. Město se tehdy jmenovalo Achetaton. Přesídlení dvora do tohoto města bylo součástí velké politické a náboženské reformy, která neměla v historii Egypta obdoby. Faraon zrušil tehdejší náboženství, kvůli vzrůstající moci chrámů a vytvořil nové monoteistické náboženství uznávající kult jediného boha Atona.

Po Achnatonově smrti se situace stává zmatenou a pro nás zcela zamlženou a nejasnou. Jisté je, že za Tutanchamona se kult i politika Egypta vrátily do starých kolejí a Achnatonova reforma byla zapomenuta. Panovník i dvůr přesídlili opět do Vesetu(Théb) a byl opuštěn. Přesto zde byla zanechána velká část vládní korespondence, která se dochovala až dodnes. Jedná se o korespondenci panovníků Amenhotepa III. a IV. Hlavně s asijskými zeměmi. Z tohoto období pochází jedna z neslavnějších bust Starověkého Egypta a to busta královny Nefertiti.

7.9 Abydos

Abydos je archeologická lokalita v Egyptě na západním břehu Nilu v dnešní arabské vesnici el- Arába el-Medfúna a jejím okolí asi 100 km severozápadně od Luxoru, tzv. národní hřbitov starých Egyptanů, jedno z nejvýznamnějších náboženských center starověkého Egypta spojené od doby 12. dynastie s kultem boha Usira. V jeho blízkosti se nacházelo dodnes nelokalizované město Cenej (Cinew), první hlavní město starověkého Egypta. V tomto starověkém městě se nacházel rozsáhlý chrám boha Usíra nazývaný Osireon. Tento chrám má dlouhou historii, ale o jeho největší rozšíření se postaral faranou Sethi I. A jeho syn RamessesII. V chrámu se také nachází jeden z nejrozsáhlejších seznamů faraonů(vybudovaný Sethim I.) Toto město je jedno z nejstarších v Egyptě, jeho počátky sahají do doby, kdy se stěhovali obyvatelé Sahary do delty Nilu, kvůli vysychání Sahary(období 5000-3500 př.kr.)

Lokalita byla osídlena od pravěku, v jeho závěru zde vzniklo město v centru s chrámem boha Chentiimentia, který byl původním zde uctívaným bohem a který byl později spojen s bohem Usírem. Tato lokalita je dodnes prakticky neprobádaná a nachází se zde mnoho neobvyklých staveb, které zůstávají hádankou.

V chrámu Sethiho I. se nachází jeden z mála dochovaných zvěrokruhů, jež složili jako kalendáře. Také je zde mnoho vyobrazení tzv. květu života, jenž je symbolem egyptského esoterismu a jeho význam není dodnes zcela přesně určen.

7.10 Dendera

Architektonická a ideologická podoba chrámu prošla víceméně kontinuálním vývojem, který se završil v Pozdní době koncepcí chrámu jako posvátného obrazu celého kosmu zasazeného do profánního světa. V tomto smyslu byl chápán jako „achet na zemi“ či jako „obraz nebeského achetu“(achet slovo vyjadřující universální energii, sílu tvořící svět). Jejím dozvukem se stala hermetická představa Egypta jako obrazu nebes a chrámu celého Univerza. Ptolemaiovský chrám v Denderě, který je zasvěcen bohyni Hathor, leží asi 70 km (vzdušnou čarou) severně od Luxoru je jednou z nejlépe dochovaných monumentálních staveb a rozhodně by neměl uniknout nikomu, kdo zavítá do Egypta za památkami starověkého

Egypta. Stavba chrámu, který byl vystavěn na troskách předchozích chrámů, začala v 1.stol. př.n.l. V zadní části chrámu najdeme jméno Ptolemaia XII. a tato část chrámu byla také postavena jako první. Velká část stavebních prací pak spadá do období vlády Kleopatry VII. Podobnost chrámu v Dendeře s chrámem boha Hora v Edfu není náhodná - chrám v Edfu byl nepochybně vzorem při stavbě chrámu v Dendeře, byť vzor byl převzatý v menším měřítku. Má to nepochybně symbolizovat úzký vztah mezi Hathorou a Horem a jejich kultu.

7.11 Théby

Karnak

Karnak je chrámový komplex a je nejrozsáhlejší v Egyptě a má tři části. Jednotlivé části jsou zasvěceny hlavně třem bohům a to: Montovi (bůh války), bohyni Mut a hlavnímu bohu oblasti Amonu. Vznikal postupně na rozloze 2000 akrů po dobu 2000 let.. Začalo se stavět kolem 2000 let př. n. l. a dostavovalo se za doby prvních Ptolemaiovců, konkrétně nevlastního bratra Alexandra Makedonského. Podle Harrisonova papyru pro samotný chrám pracoval přes 20000 lidí a v některých obdobích to mohlo být i mnohem, více někteří badatelé hovoří až o čísle 50 tisíc. Při vstupu do Karnackého chrámu vás uvítají po každé straně cesty řady soch beranů, které cestu stráží. Oba chrámy, Luxorský a Karnacký, byly spojeny tříkilometrovou alejí, kterou střežili podobné sochy beranů. Karnacký chrám se pyšní největší sloupovou síní na světě. Sloupy uprostřed, které postavil Amenhotep III. jsou 23 m vysoké a po stranách jsou vysoké 14 m, ty nechal postavit Seti I. Hlavice mají tvar lotosu nebo papyru. Sloupy i stěny jsou hojně zdobeny reliéfy. Div dalšího nádvoří je obelisk královny Hatšepsut. Původně zde stáli dva, ale jeden spadnul, rozlomil se na tři kusy a v současnosti je jeho hrot k vidění o kus dál u posvátného jezírka. Oba obelisky byly vytesány v lomech u Asuánu a po řece dopraveny až sem. Nejsvětější svatyně je obložena vzácnou červenou žulou a byla zde uložena posvátná bárka.

Luxor

Luxor je aktuální název jednoho z nejstarších a nejvýznamnějších míst Egypta, které leží asi 700 kilometrů jižně od Káhiry. Nejstarší známý název byl Veset, ze začátku malé město na Nilu. V polovině 16 stol. př. n. l. se stalo základnou pro osvobozující boj Egyptanů proti Hyksosům. Po vítězné válce se stalo důležitým náboženským a správním střediskem a hlavním městem nové sjednocené říše. Město je postaveno v souladu s pravidly egyptského náboženství: východ slunce je symbolem zrození, resp. života, západ je symbolem smrti. Proto veškeré chrámy, obytné domy a jiné budovy sloužící živým byly postaveny na východním břehu Nilu. Západní břeh byl pohřebištěm. Luxor je situován jižně od Karnaku a je ten menší, i když se nám z něj dnes zachovalo více než ze severního chrámu. Bohužel kvůli problémům s hladinou spodní vody hrozilo, že by se část sloupoví v chrámu mohlo zřítit a proto bylo sloupoví kompletně rozebráno a postaveno na pevnějších základech. Při této záchranné akci bylo nalezeno mnoho ukrytých soch bohů a faraónů, které dnes patří k jedněm z nejlepších v Egyptě.

Údolí králů

Údolí králů je údolí v Egyptě, které sloužilo jako pohřebiště faraónů a šlechty Nové říše, od osmnácté do dvacáté dynastie starověkého Egypta. Tradici pohřbívat panovníky zde zavedl nejspíše Ahmose, první panovník 18. dynastie. Poslední hrob patří Ramesseovi XI. Ahmosova hrobka, ani hrobka jeho syna Amenhotepa I. zatím nebyla nalezena. Prvním faraonem, o kterém lze s určitostí říci, že je tu pochován, je Thutmose I. Nejvýznamnější je Ramesse II. Nejznámější pak Tutanchamon, jehož hrob byl objeven v roce 1922. Celkem zde zatím bylo objeveno přes 62 hrobek (pouze 24 z nich je královských), některé vyhloubeny až 100 m hluboko uvnitř skal. Stěny hrobek v Údolí králů jsou zdobené hieroglyfickými nápisy a barevnými obrazy, hlavně výjevy z Knihy mrtvých dále z Knihy podsvětí a Knihy bran. Jako královské pohřebiště označil území jezuita Claude Sicard, který zde bádá v letech 1708 až 1712. Jeho následovníci objevili další hrobky, například v roce 1796 James Bruce našel hrob Ramesse I..

Údolí královen

Údolí královen je malé údolí ve tvaru U nacházející se v její jižní části cípu thébské nekropole. Jméno údolí také není zcela přesné, protože tyto hrobky patřily nejen královnám, ale i dalším členům královských rodin a vysokým královským úředníkům. Staří Egyptané jej nazývali Ta set neferu neboli Místo krásy nebo také Místo faraonových dětí. Pohřebiště bylo nejprve vyhrazeno jen pro prince a princezny, od dob Ramesse II. se používalo také pro královské manželky. V Údolí je celkem 75 hrobek, veřejnosti jsou však v současné době přístupné pouze tři. Některé z hrobek nebyly nikdy dokončeny, jiné jsou v špatném stavu kvůli nízké kvalitě zdejšího podloží nebo byly zničeny přívalovými dešti. Stěny hrobek musely být právě kvůli špatné kvalitě kamene pokryty před zdobením silnou vrstvou štuky. Ten pak svou vahou často popadal nebo jej zničila vlhkost. U mnoha hrobek tak nebylo možné zjistit informace o jejich majitelích, protože se nepodařilo identifikovat žádné nápisy.

Der el-Medína

Dér el-Medína je současné označení archeologické lokality v Egyptě asi 900 km jižně od Káhiry na západním břehu Nilu v okruhu staroegyptského města Vesetu (Théb). V době Nové říše se zde nacházelo Thutmosem I. založené privilegované sídliště dělníků a jejich rodin pracujících na královských hrobkách v Údolí králů a Údolí královen. Výzkum lokality prováděl v letech 1917–1947 Francouzský ústav orientální archeologie; významným způsobem se na něm podílel také český egyptolog Jaroslav Černý. Vesnice samotná čítala asi 400 obydlí. Jednotlivé domy obývali nejlepší řemeslníci spolu s jejich rodinami a služebnictvem. Na západ od samotného města se nacházelo pohřebiště dělníků, jejichž hrobky svou krásou často předčili hroby vysokých hodnostářů, kteří měli nedaleko své pohřebiště.

Dér el-Bahrí

Dér el-Bahrí je současný arabský název (v překladu „Severní klášter“, odvozený od bývalého koptského kláštera) archeologické lokality v Egyptě na západním břehu Nilu v okruhu někdejšího starověkého města Vesetu. Nalézají se zde pozůstatky zádušního chrámu

panovnice Hatšepsut Džeser-Džeseru, dále chrámů Thutmose III. a Mentuhotepa II. a řada soukromých hrobek. V roce 1881 zde byl objeven jeden z úkrytů královských mumií. Údolí ve kterém se chrám nalézá je zasvěceno bohyni Hathor což dokazuje i Hatšepsutina hrobka, která je zasvěcena hlavně bohyni Hathor. Chrámy jsou vybudovány v terasovitém stylu a jsou ukázkou Staroegyptského zádušního umění. Jednotlivá podlaží bývají oddělena sloupořadími jež bývají zakončeny lotosem, papyrem a nebo podobiznou bohyně Hathor.

7.12 Edfú

Nádherný chrám v Edfu byl zasvěcen Hórovi. Jedná se o největší Hórovův chrám z celého Egypta. Hór byl bůh, znázorňovaný jako sokol. Jeho křídla byla symbolem pro rozlohu vesmíru, slunce a měsíc byly pokládány za Hórovy oči. Byl synem Éset (Isis) a Usíra. Stavba chrámu byla zahájena za Ptolemaia III v roce 237 př. n. l. a dokončena v roce 57 př. n. l. za Ptolemaia XII. Chrám je velmi dobře zachovaný. Je dokonce zastřešený, protože byl zavátý pískem a byl objeven v roce 1798. Výkopové práce byly však zahájeny až v roce 1860. Chrám je ukázkou stavebního mistrovství a zručnosti starých Egyptanů. V chrámu jsou skvěle zachované reliéfy, na kterých jsou dodnes patrné barvy, kterými byli reliéfy vymalované.

7.13 Asuán

Asuán je město na jihu Egypta, často nazývané branou černé Afriky. Leží v oblasti prvního nilského kataraktu, který od starověku tvořil přirozené hranice egyptského státu. Přestože i v Asuánu se nacházejí zajímavé památky, je město především rozcestníkem pro turisticky zajímavé cíle v jeho blízkém okolí či jako výchozí bod pro plavby po Nilu na sever do Luxoru či Káhiry nebo na jih do Súdánu. Mezi nejznámější asuánské památky patří vykopávky města Abu na ostrově Elefantina. Abu existovalo nepřetržitě od 3. tisíciletí př.n.l. až do 14. století n.l. a nálezy, umístěné v blízkém Asuánském muzeu, ukazují na bohatost a význam tohoto místa. Žula z asuánských lomů byla využívána po celý starověk a najdeme ji téměř na každé egyptské stavbě. Turisticky populární je nedokončený obelisk královny Hatšepsut, jehož výška měla být 42 metrů a hmotnosti 1 168 tun. Obelisk během výroby prasknul a práce byly zastaveny. Poblíž lomu s obeliskem se také nachází asuánský hřbitov s fátimovskými hrobkami z 11. a 12. století. Z památek ležících mimo vlastní Asuán je nejbliže (asi 4 km) je chrám bohyně Eset na ostrově Philae založený r. 350. př. n. l. Chrám byl přestěhován v 70. letech 20. století na ostrov Agilika z důvodu zvýšení hladiny staré asuánské přehrady

7.14 Abú Simbel

Abú Simbel je archeologická lokalita na území historické Núbie, dnes v jižním Egyptě, na západním břehu Násirova jezera, asi 290 km jižně od Asuánu. Nacházejí se zde dva starověké egyptské chrámy vytesané do skalního masivu ve 13. století př. n. l. v době vlády třetího panovníka 19. dynastie Ramesse II. Ve své době byly určeny nejen k provozování kultu významných egyptských bohů, ale i samotného krále a jeho oblíbené manželky královny Nefertari. Na své nynější místo byly přeneseny v letech 1963–1968 v rámci mezinárodní akce UNESCO na záchranu památek Núbie před zatopením budovanou Asuánskou přehradou. Velký chrám byl objeven roku 1813 švýcarským učencem Johannem Ludwigem Burckhardtem. Chrám byl zasvěcen nejvyšším bohům Horního a Dolního Egypta, Amenreovi a Reharachtejovi. Chrám je orientován přesně k východu a byl postaven tak, že dvakrát do

roka, o jarní a podzimní rovnodennosti, ozářilo vycházející slunce sochy tří božstev vytesané v západní stěně nejzazší kaple, ležící 65 metrů hluboko ve skalním masivu. Průčelí chrámu vévodí čtyři sedící, přes 20 metrů vysoké kolosy Ramesse II., mezi jejichž nohama stojí sochy dalších členů královské rodiny. Horní okraj průčelí zdobí řada pavíánů uctívajících vycházející slunce. Za vchodem do chrámu následuje síň s osmi pilíři s tzv. usirovskými sochami panovníka, dále menší síň se čtyřmi pilíři, tzv. příčná, a nakonec již zmíněná kaple se sochami bohů. Vpravo i vlevo od hlavního traktu se nachází několik vedlejších komor. V reliéfní výzdobě chrámu, která má převážně náboženský ráz, vynikají scény a nápisy z válek Ramesse II. v Sýrii (bitva u Kádeše), Libyi a Núbii.

7.15 Oázy

Síwa

Všude kolem se rozprostírá hustý les datlových palem končící na obzoru solným jezerem a písečnými dunami. Za nimi už začíná Velké písečné moře, neboli Západní Libyjská poušť, nekonečná plocha písku a skal. Oáza byla kdysi důležitou křižovatkou karavanních cest. Geograficky leží asi 20 m pod úrovní moře. Oáza Síwa obklopená stovkami kilometrů pouště je nejdlehlější z celkem pěti tzv. Západních oáz. Přestože je čím dál více oblíbenějším turistickým cílem a už se začíná objevovat na programu „safari výprav“, zůstává Síwa díky své odlehlosti zatím spíše doménou individuálních cestovatelů. Největší památkou oázy jsou zbytky starověkého města Šálí. Památka je dnes ve velmi špatném stavu kvůli přívalovým lijákům, které poškodili sušené cihly, z kterých bylo město vystaveno a to se postupně začalo rozpadat.

Bahríja

Oáza Bahríja je první ze Západních oáz na cestě z Káhiry, do níž je to odsud 300 km. Oáza se skládá z několika vesniček, z nichž hlavní je Bawiti. Je centrem celé oázy, která se nachází v asi 2000 km² velké úžině. Bahríja je tak první vstupní branou do pouště při cestě z Káhiry pouštní silnicí pokračující přes oázy Farafra, Dachla a Charga, odkud navazuje cesta až do Luxoru. Je také jedinou z těchto oáz, která je spojena silnicí s odlehlou oázou Síwa.

Nevedla tudy sice žádná obchodní karavanní stezka, ale oáza byla významným centrem Střední říše a až do 4. století dobře prosperovala. Poté současně s úpadkem římské správy upadala i oáza a její zemědělskou půdu začala opět pohlcovat poušť. V Bahríje je možno vidět některé starověké památky. Jednou ze zajímavostí je Alexandrův chrám, sice je ve velmi špatném stavu, ale je to jediné místo, kde bylo v Egyptě nalezeno vyobrazení Alexandra Velikého. Pro historiky a archeology je to matoucí záhada, neboť se nemá za to, že by Alexandr oázu navštívil. Bahríja se zapsala do egyptské archeologie objevením tzv. „zlatých mumií“. Tyto 2000 let staré mumie byly objeveny místním obyvatelem náhodou teprve před pár lety a pocházejí z Řecko-Římské doby.

Farafra

Nejmenší oázou v Západní poušti je Farafra. Dříve byla centrem oázy opevněná citadela, ale z té dnes najdete jen málo pozůstatků. Ve staré části města se můžete projít uličkami mezi hliněnými domky anebo palmovými háji, které poskytují příjemný stín. Vzhledem k rozrůstající se populaci, ale všude v okolí vznikají betonové domy a tak oáza již dávno ztratila své kouzlo.

Dachla

Podle všeho byla Dachla osídlena již v dobách prehistorických. V okolních skalách se našlo mnoho prehistorických maleb. Dříve se tady pravděpodobně nacházelo velké jezero. Když vyschlo, obyvatelé se přestěhovali k Nilu. Hlavním městem oázy je městečko Mút, které je i jejím dopravním uzlem. Mút je jinak poměrně standardní egyptské malé městečko. Oáza je jedna z největších v Egyptě a nachází se v ní několik silných pramenů, které zásobují oázu vodou. Ve starověku byla oáza centrem karavan a důležitým obchodním bodem.

8. Chronologický seznam panovníků

1. dynastie (2920 - 2770 př. Kr.) Meni Aha Džej Wadži Den Andžejb Semerchet Kaa	2. dynastie (2770 - 2649 př. Kr.) Hotepsechemvej Raneb Ninecer Peribsen Chasechemvej	11. dynastie (Thébská) (2134 - 2040 př. Kr.) Antef I. (2134 - 2118) Antef II. (2118 - 2069) Antef III. (2069 - 2061) Nebhepetre (2061 - 2010)
3. dynastie (2649 - 2575 př. Kr.) Nebka (2649 - 2630) Džoser (2630 - 2611) Sechemchet (2611 - 2603) Chaba (2603 - 2599) Hunej (2599 - 2575)	4. dynastie (2575 - 2465 př. Kr.) Snofru (2575 - 2551) Chufu (2551 - 2528) Radžedef (2528 - 2520) Rachef (2520 - 2494) Menkaure (2490 - 2472) Šepseskaf (2472 - 2467)	12. dynastie (1991 - 1783 př. Kr.) Amenemhet I. (1991 - 1962) Senvosret I. (1971 - 1926) Amenemhet II. (1929 - 1892) Senvosret II. (1897 - 1878) Senvosret III. (1878 - 1841) Amenemhet III. (1844 - 1797) Amenemhet IV. (1799 - 1787) Sebeknofru (1787 - 1783)
5. dynastie (2465 - 2323 př. Kr.) Veserkaf (2465 - 2458) Sahure (2458 - 2446) Neferirkare (2446 - 2426) Šepseskare (2426 - 2419) Ranferef (2419 - 2416) Novoserre (2416 - 2392) Mankauhor (2396 - 2388) Džedkare (2388 - 2356) Venis (2356 - 2323)	6. dynastie (2323 - 2150 př. Kr.) Teti (2323 - 2291) Pepi I. (2289 - 2255) Merenre (2255 - 2246) Pepi II. (2246 - 2152)	13. dynastie (1783 - 1640 př. Kr.) Druhé přechodné období Sebekhotep I. (1750) ??? Hor (1748) ??? Sebekhotep III. (1745) ??? Neferhotep I. (1741 - 1730) ??? Sebekhotep IV. (1730 - 1720) ??? Sebekhotep V. (1720 - 1715) ??? Aje (1704 - 1690) ??? Neferhotep III.
7., 8. dynastie (2150 - 2134 př. Kr.) První přechodné období	9., 10. dynastie (2134 - 2040 př. Kr.) První přechodné období	14. dynastie Druhé přechodné období Několik králů z 12-14. dynastie

15. dynastie (Hyksóská nadvláda) (1640 - 1532 př. Kr.) Salitis Seši Chajan Apopi (1585 - 1542) ??? Chamudi (1542 - 1532) ???	16. dynastie (Hyksóská nadvláda) (???) Nevýznamní Hyksóští vládci, snad současníci 15. dynastie.	22. dynastie (945 - 712 př. Kr.) Šešonk I. (945 - 924) Osorkon II. (924 - 909) Takelot I. (909 - ???) Šešonk II. (??? - 883) Osorkon III. (883 - 855) Takelot II. (860 - 835) Šešonk III. (835 - 783) Pemaj (783 - 773) Šešonk V. (773 - 735) Osorkon V. (735 - 712)
17. dynastie (Thébská dynastie) (1640 - 1550 př. Kr.) Mnoho nevýznamných králů, z nichž jsou nejznámější: Antef V. (1640 - 1635) ??? Sekenenre (1560 - 1555) ??? Kamose (1555 - 1550)	18. dynastie (1550 - 1070 př. Kr.) Ahmose (1550 - 1525) Amenhotep I. (1525 - 1504) Thutmose I. (1504 - 1492) Thutmose II. (1492 - 1479) Thutmose III. (1479 - 1425) Hatšepsut (1473 - 1458) Amenhotep II (1427 - 1401) Thutmose IV. (1401 - 1391) Amenhotep III. (1391 - 1353) Amenhotep IV. (1353 - 1335) Smenchkaré (1335 - 1333) Tutanchamon (1333 - 1323) Aje (1323 - 1319) Haremheb (1319 - 1307)	23. dynastie (Théby) (828 - 712 př. Kr.) Současně vládnoucí linie v Thébách a Horním Egyptě. Nejznámější: Petubaste I. (828 - 803) Osorkon IV. (777 - 749)
19. dynastie (1307 - 1196 př. Kr.) Ramesse I. (1307 - 1306) Sethi I. (1306 - 1290) Ramesse II. (1290 - 1224) Merenptah (1224 - 1214) Sethi II. (1214 - 1204) Amenmesse (1210 - 1209) Siptah (1204 - 1198) Tvosret (1198 - 1196)	20. dynastie (1196 - 1070 př. Kr.) Setnacht (1196 - 1194) Ramesse III. (1194 - 1163) Ramesse IV. (1163 - 1156) Ramesse V. (1156 - 1151) Ramesse VI. (1151 - 1143) Ramesse VII. (1143 - 1136) Ramesse VIII. (1136 - 1131) Ramesse IX. (1131 - 1112) Ramesse X. (1112 - 1100) Ramesse XI. (1100 - 1070)	24. dynastie (Sais) Tefnachte (724 - 717) Bakenrenef (717 - 712)
21. dynastie (1070 - 945 př. Kr.) Smendés (1070 - 1044) Amenmesse (1044 - 1040) Pasbachaenniut I. (1040 - 992) Amenemope (993 - 984) Osorkon I. (984 - 978) Siamon (978 - 959) Pasbachaenniut II. (959 - 945)		25. dynastie Šabako (712 - 698) Šebitko (698 - 690) Taharka (690 - 664) Tanutamón (664 - 657)

26. dynastie (Sais)	Makedonská dynastie
(664 - 525 př. Kr.)	(332 - 304 př. Kr.)
Neko I. (672 - 664) Psamtek I. (664 - 610) Neko II. (610 - 595) Psamtek II. (595 - 589) Najebre (589 - 570) Ahmose (570 - 526) Psamtek III. (526 - 525)	Alexandr Veliký (332 - 323) Filip Arrhidaios (323 - 316) Alexandr IV. (316 - 304)
	Ptolemaiiovská dynastie (Řecká nadvláda)
	(304 - 30 př. Kr.)
	Ptolemaios I. (304 - 284) Ptolemaios II. (285 - 246) Ptolemaios III. (246 - 221) Ptolemaios IV. (221 - 205) Ptolemaios V. (205 - 180) Ptolemaios VI. (180 - 164 a 163 - 145) Ptolemaios VII. (145 - 145) Ptolemaios VIII. (170 - 163 a 145 - 116) Kleopatra III. a Ptolemaios IX. (116 - 107) Kleopatra III. a Ptolemaios X. (107 - 88) Ptolemaios IX. (88 - 81) Kleoptara IV. (81 - 80) Ptolemaios XI. (80 - 80) Ptolemaios XII. (80 - 58 a 55 - 51) Berenike IV.. (58 - 55) Ptolemaios XIII. (51 - 47) Ptolemaios XIV. (47 - 44) Kleoptara VII. (51 - 30)
27.-31. Perská nadvláda	
(522-332 př.Kr.)	
Kambyses (525 - 522) Dareios I. (521 - 486) Xarxes I. (486 - 466) Artaxerxes I. (465 - 424) Dareios II. (424 - 404) Amenirdis (404 - 399) Nefaarudž I. (399 - 393) Hakor (393 - 380) Nechtnebef I. (380 - 362) Džedhor (365 - 360) Nechtnebef II. (360 - 343) Artaxerxes III. (343 - 338) Arses (338 - 336) Dareios III. (335 - 332)	
	Římská nadvláda
	(30 př. Kr. - 395 po Kr.)
	Vláda prefektů, jmenovaných císařem.

9. Zdroje

Odkazy:

<http://www.starovekyegypt.net/>

<http://faraon.wz.cz/>

<http://staroveky-egypt.wz.cz/>

<http://starovekyegyptmuj.wz.cz/>

http://cs.wikipedia.org/wiki/Starov%C4%9Bk%C3%BD_Egypt

<http://egyptologie.ff.cuni.cz/?req=doc:ustav&lang=cs>

<http://egypt.cuni.cz/>

http://cs.wikipedia.org/wiki/%C4%8Cesk%C3%BD_egyptologick%C3%BD_%C3%BAstav

Knihy:

Sedmdesát záhad starověkého Egypta - Bill Manley

Civilizace Starého Egypta - Paul Johnson

Starověký Egypt – Giorgio Agnese, Maurizio RE

Egypt: Chrámy, bohové a lidé – Alberto Silioty

40 let v Egyptě – Miroslav Verner

Jak číst egyptské hieroglyfy – Mark Kolier. Bill Manley

Pražské egyptologické studie I., II., III.

10. Testy

10.1 Test - základní úroveň

- 1) Jakým titulem byl označován panovník:**
  - a) Král
  - b) Císař
  - c) Faraon
  - d) Náčelník
- 2) Co je to reliéf:**
  - a) Malba na papyrus
  - b) Obraz vystupující z plochy
  - c) Skalní malba
  - d) Socha v reálné velikosti
- 3) Jaký typ náboženství byl ve Egyptě:**
  - a) Žádné
  - b) Monoteistické
  - c) Polyteistické
- 4) Jaký typ písma se v Egyptě používal:**
  - a) Obrázkový
  - b) Klínový
  - c) Latinka
- 5) Co je to mumifikace:**
  - a) Proces kvašení alkoholu
  - b) Balzamování mrtvých těl
  - c) Uskladňování písemných památek
  - d) Vybrušování soch
- 6) Kdo je považován za prvního českého egyptologa:**
  - a) Martin Kabátník z Litomyšle
  - b) J. Černý
  - c) Miroslav Bárta
  - d) František Lexa
- 7) Komu patří největší z pyramid v Gíze:**
  - a) Amenhotep I.
  - b) Ramesses II.
  - c) Chufu (Cheops)
  - d) Džoser
- 8) Na co se psalo Hieroglyfické písmo:**
  - a) Papyrus
  - b) Hliněné tabulky
  - c) Dřevěné destičky
  - d) Plátno
- 9) Do čeho se ukládaly orgány zesnulých:**
  - a) Do sarkofágu
  - b) Do kanop
  - c) Do hliněných váz
  - d) Nechávaly se v zesnulém
- 10) Který panovník nepatří do Egypta:**

- a) Achnaton
- b) Radžedef
- c) Meni
- d) Chamurapi

11) Komu patří nejstarší pyramida na světě:

- a) Menkaure
- b) Pepi II.
- c) Džoser
- d) Ptolemaios

12) Co je to Sfinga:

- a) Starověká zbraň
- b) Socha se lvím tělem
- c) Druh hrobky
- d) Nástěnná malba

Správné odpovědi:

- 1) c) Faraon
- 2) b) Obraz vystupující z plochy
- 3) c) Polyteistické
- 4) a) Obrázkový
- 5) b) Balzamování mrtvých těl
- 6) d) František Lexa
- 7) c) Chufu
- 8) a) Papyrus
- 9) b) Do kanop
- 10) d) Chamurapi
- 11) c) Džoser
- 12) b) Socha se lvím tělem

10.2 Test - vyšší úroveň

- 1) **Který ze sedmi divů světa patří do Egypta:**
  - a) Visuté zahrady Semiramidiny
  - b) Maják na ostrově Faru
  - c) Rhódský kolos
  - d) Knihovna v Alexandrii
- 2) **Kdo se nejvíce zasloužil o rozluštění písma:**
  - a) Dominique Vivant Denon
  - b) Jaroslav Černý
  - c) Jean-François Champollion
  - d) Howard Carter
- 3) **Co je to tzv. Přechodné období:**
  - a) Přechod mezi egyptskými panovníky a římskou nadvládou
  - b) Doba vzniku egyptského státu
  - c) Období zmatku a roztržitého egyptského státu.
  - d) Období změny náboženství
- 4) **Který faraon změnil dočasně náboženství na monoteistické:**
  - a) Ramesse II.
  - b) Rachev
  - c) Neferietkare
  - d) Achnaton
- 5) **Co je to sarkofág:**
  - a) Kamenná rakev
  - b) Nádoby na obětiny
  - c) Hrobka faraona
  - d) Typ plachetnice
- 6) **Jaký typ písma se v Egyptě používal pro oficiální účely:**
  - a) Démotické
  - b) Hieroglyfické
  - c) Koptské
  - d) Hieratické
- 7) **Který panovník sjednotil egyptský stát:**
  - a) Pepi I.
  - b) Sethi I.
  - c) Narmer (Meni)
  - d) Chufu
- 8) **Co je to Kniha mrtvých:**
  - a) Rady zesnulým na cestě záhrobím
  - b) Úmrtní listy
  - c) Postup mumifikace
  - d) Sbirka náboženských písní
- 9) **Jak se jmenuje poslední egyptský(á) panovník(ice):**
  - a) Hatšepsovet
  - b) Ptolemaios V.
  - c) Kleopatra VII.

d)Alexandr Veliký

10)Jak se jmenoval první nejvyšší bůh:

- a)Anup
- b)Eset
- c)Hor
- d)Re

11)Ve kterém starověkém egyptském městě se nachází Údolí králů, Karnak, Luxor:

- a)Théby
- b)Cenej
- c)Memfis
- d)Alexandrie

12)Který cizí vládce byl oficiálně korunován na faraona:

- a)Hadrián
- b)Alexandr Veliký
- c)Xerxes
- d)Gilgameš

13)V čem se poprvé začalo v Egyptě používat kolo:

- a)Kárka
- b)Kočár
- c)Válečný vůz
- d)Bicykl

14)Co je to Busta:

- a)Socha v životní velikosti
- b)Nástěnná malba
- c)Průčelí chrámu
- d)Sochařské znázornění ramen a hlavy

15)Které dílo nepatří do Egypta:

- a)Achnatonův hymnus na slunce
- b)Naučení vezíra Ptahhotepa
- c)Upanišady
- d)Vlastní životopis Sinuhetův

16)V které oblasti nepůsobí Český egyptologický ústav:

- a)Fajjúmská oáza
- b)Oáza El-Hajez
- c)Abusír

17)Co je to pyramida:

- a)Podzemní hrobka
- b)Hrobka ve tvaru jehlanu
- c)Chrám moudrosti
- d)Sýpka

18)Co je to polyteismus:

- a)Jednobožství
- b)Mnohomanželství
- c)Jednomanželství
- d)Mnohobožství

19) Ve kterém oboru Egypťané nejvíce nevynikali:

- a) Matematika
- b) Astronomie
- c) Architektura
- d) Geografie

20) Starověký Egypt považujeme za:

- a) Republiku
- b) Monarchii
- c) Demokracii
- d) Konfederaci

21) Co to jsou tzv. Nomy:

- a) Sošky bohů
- b) Rituální předměty
- c) Kraje
- d) Vodní kanály

22) Jaký stavební materiál se nejčastěji používal ke stavbě pyramid a chrámů:

- a) Bahno
- b) Vápenec
- c) Kovy
- d) Žula

23) Faraon, jehož hrobka byla objevena nevykradená:

- a) Tutanchamon
- b) Ramesse II.
- c) Achnaton
- d) Chufu

24) Jak Egypťané nejčastěji dopravovali materiály, potraviny, suroviny z různých míst:

- a) Pomocí magnetický desek
- b) Karavanami
- c) Saněmi po písku
- d) Loděmi po Nilu

25) Co je to Rossetská deska:

- a) Památník Alexandru Velikému
- b) Deska se jmény panovníků
- c) Deska s Oslavnou básní
- d) Deska s textem ve třech druzích písma

26) Co je to Kartuše:

- a) Druh skalní rytiny
- b) Rámec pro faraonovo jméno
- c) Rituální nástroj
- d) Zemědělský nástroj

Správné odpovědi:

- 1) b) Maják na ostrově Faru
- 2) c) Jean-François Champollion
- 3) a) Kamenná rakev
- 4) b) Hieroglyfické
- 5) c) Narmer (Meni)
- 6) a) Rady zesnulým na cestě záhrobím
- 7) c) Kleopatra VII.
- 8) d) Re
- 9) a) Théby
- 10) b) Alexandr Veliký
- 11) c) Válečný vůz
- 12) d) Sochařské znázornění ramen a hlavy
- 13) c) Upanišady
- 14) a) Fajjúmská oáza
- 15) b) Hrobka ve tvaru jehlanu
- 16) d) Mnohobožství
- 17) d) Geografie
- 18) b) Monarchii
- 19) c) Kraje
- 20) b) Vápenec
- 21) a) Tutanchamon
- 22) d) Loděmi po Nilu
- 23) d) Deska s textem ve třech druzích písma
- 24) b) Rámec pro faraonovo jméno

11. Závěr

Práci jsem věnoval hodně času a také hodně vlastních zkušeností a informací, které jsem měl nastudované. V práci jsem využil materiály o Českém egyptologickém ústavu, které jsem vypracoval původně pro SOČ, ale bohužel jsem práci nestihl dotáhnout do konce, tak jsem ji využil alespoň pro tuto práci. Č. eg. ústavem jsem se zabýval záměrně, protože mi přišlo důležité vyzdvihnout práci a úroveň české egyptologie, jelikož ve světě má jenom málo konkurence. Do práce jsem také zahrnul část s názvem: Nejvýznamnější místa. Tato část je určena hlavně pro případné zájemce o toto téma. Je to jakýsi průvodce těmi nejzajímavějšími a nejkrásnějšími místy, se kterými by se mohl turista v Egyptě setkat. Práce postupně prochází všemi obdobími dějin Egypta a poukazuje na nejrůznější zajímavosti. Popsal jsem písmo, kulturu, náboženství, literaturu a umění. Snažil jsem se o co nejjednodušší formu, ale toto téma by podle mě zasloužilo mnohem více stránek, ale ty jsou pro potřeby výuky možná až zbytečné. To co, jsem považoval za nejdůležitější, jsem do práce zahrnul a věřím, že učitelé si budou moci z práce plnohodnotně vybrat důležité informace dle vlastního výběru. Na závěr bych chtěl poděkovat své konzultantce Mgr. Martině Jungové, technickému konzultantovi Ing. Josefu Nymšovi, dále třídní učitelce Mgr. Vlastě Zárybnické a Mgr. Nadě Pochobradské za doplňující konzultace.